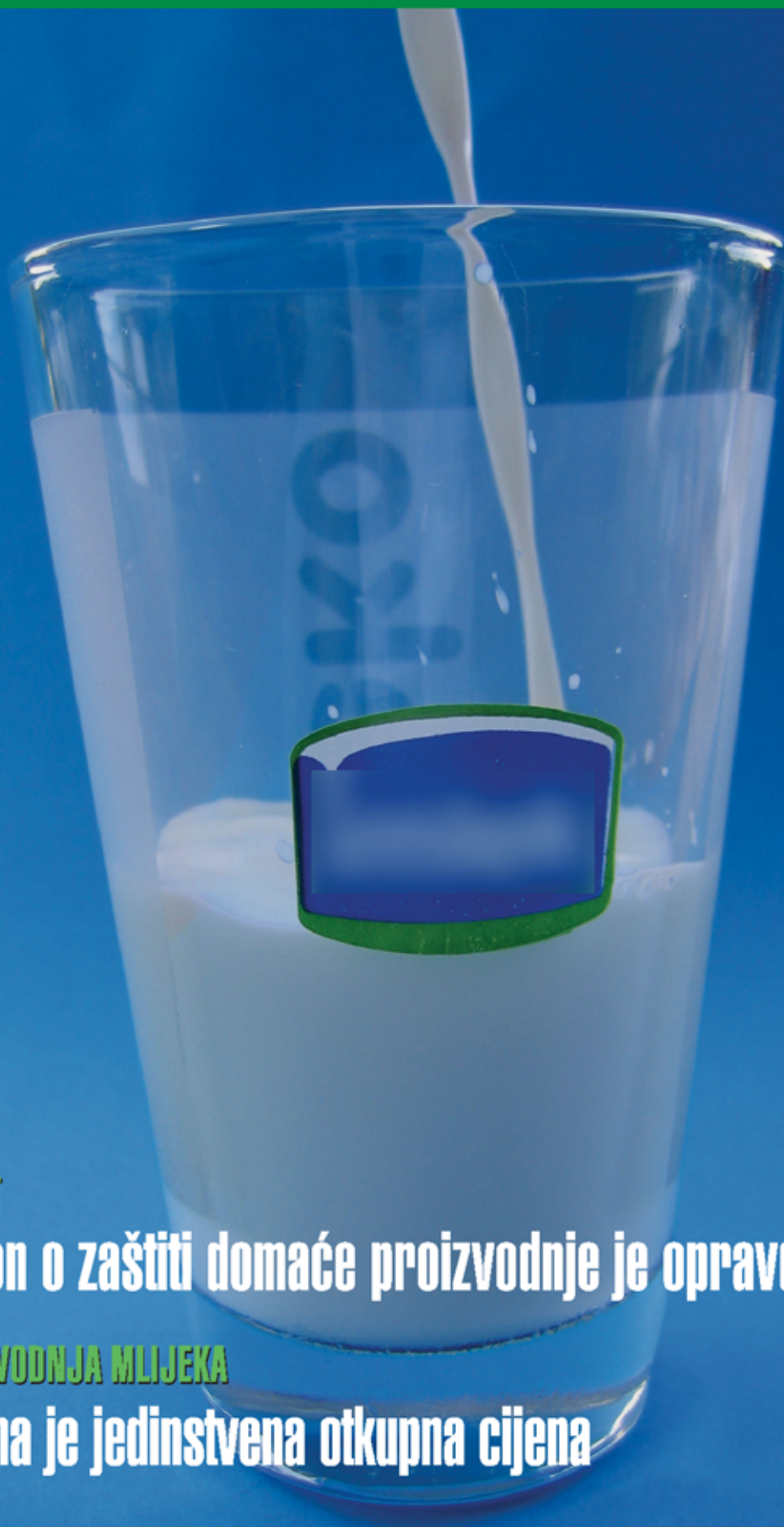

Broj 82/83 * Godina X * juli/srpanj - avgust/kolovoz 2009.

GLASNIK

ISSN 1840-0310

OSVRT

Zakon o zaštiti domaće proizvodnje je opravdan

PROIZVODNJA MLIJEKA

Nužna je jedinstvena otkupna cijena

Zakon o zaštiti domaće proizvodnje je opravdan

Piše: Jago Lasić, potpredsjednik P/GKFBiH

Zakon potiče domaće vlasti da rade svoj posao, te tjera da se pokrene proces međurobnog priznavanja certifikata unutar članica CEFTA sporazuma kako bi se izvoznicima prepolovili trud, trošak i vrijeme realizacije izvoza

Parlamentarna skupština BiH usvojila je Zakon o zaštiti domaće proizvodnje na oba doma parlamenta, kojim se na robe iz određenih carinskih glava podrijetlom iz Hrvatske i Srbije primjenjuju pune MFN carine (najpovlaštenije nacije).

To su robe iz carinskih glava carinske tarife br. 02; 04; 16.01; 16.02; 20 i 22 i to: meso i jestivi klaonički proizvodi (02); mlijeko i drugi mliječni proizvodi, jaja, med, jestivi proizvodi životinjskog podrijetla (04); prerađevine od mesa (16.01 i 16.02); proizvodi od povrća i voća, orašastih plodova ili ostalih dijelova biljaka (20), pića alkohola i sirće (22).

Zakon je opravdan jer potiče domaće vlasti da rade svoj posao, te tjera da se pokrene proces međurobnog priznavanja certifikata unutar članica CEFTA sporazuma kako bi se izvoznicima prepolovili trud, trošak i vrijeme realizacije izvoza.

BiH ima pravo na uvođenje privremenih mjera zaštite domaće proizvodnje usljed poteškoća u platnoj bilanci zemlje i prijetnje nanošenja ozbiljne štete domaćoj proizvodnji.

U 2008. godini BiH je u robama iz šest navedenih glava za Hrvatsku i Srbiju imala pokrivenost uvoza izvozom 22,07 odsto i deficit od 336 milijuna KM (izvoz 95,06 milijuna KM, a uvoz 430,73 milijuna KM).

Manjkavost u Zakonu o zaštiti domaće proizvodnje je to što se nije provela procedura po CEFTA sporazumu, gdje su predviđene međusobne konzultacije, medijacija, arbitraža i mjere, a samo u izvanrednim situacijama i primjena članka 23 bis CEFTA sporazuma. Mjeru privremene primjene zaštitnih mjera trebalo je donijeti Vijeće ministara BiH odlukom o privremenim mjerama, jer se bojimo uvođenja prakse da Parlament BiH

postane i zakonodavna i izvršna vlast.

Uvođenje carina trebalo je obuhvatiti robe iz navedenih glava carinske tarife iz svih zemalja, ne samo iz pomenute dvije. Može se reći da je Zakon diskriminatoran prema

Hrvatskoj i Srbiji, jer u povoljniji položaj stavlja iste robe iz zemalja EU i CEFTA-e. Ukoliko BiH nema dovoljno širok asortiman tih roba u dovoljnim količinama imat će isti deficit, ali sada u trgovinskim odnosima s drugim zemljama, dok će iznos carine na iste robe iz Hrvatske i Srbije platiti građani BiH.

Ne želimo otvarati pitanje uvođenja i utvrđivanja kompenzacijskih carina i još nekih odluka koje mogu poslužiti kao mjera zaštite domaće proizvodnje od subvencioniranog uvoza.

Kao gospodarska asocijacija, predlažemo da članice CEFTA sporazuma naprave ugovore o međusobnom priznavanju certifikata, odnosno da naš Institut za akreditiranje (BATA) prihvati akreditacijske agencije članica CEFTA-e, time i akreditirane ispitne i kolibracijske laboratorije, te inspekcijska tijela.

Pojedine članice CEFTA-e ne priznaju certifikat zemlje podrijetla robe u 70 odsto slučajeva. Kako onda izvoziti robu u tu zemlju i izbjeći brojne tehničke barijere?

Prije donošenja Zakona o zaštiti domaće proizvodnje CEFTA sporazum kršio se jednostrano kao zabrana izvoza žita, uvođenje izvoznih carina na žito, zabrana uvoza mlijeka i mliječnih prerađevina, zabrana uvoza jaja itd.

Mišljenja smo da vlade trebaju ubrzati rad na otklanjanju uzroka koji ometaju, odnosno onemogućavaju provedbu CEFTA-e, ali i drugih međunarodnih ugovora o slobodnoj trgovini. Nije slobodna trgovina ako nečije robe mogu nesmetano ulaziti na tržište BiH, a robe iz BiH ne mogu na tržište zemalja izvoznica u BiH.

Različiti uvjeti poslovanja

Jedan od brojnih problema koji pogađaju građevinare na tržištu je i nedovoljna institucionalna podrška Vlade FBiH. Riječ je o značajnoj disperziji, kako strukture građevinskih društava na tržištu tako i nadležnih institucija

Nadležnost građevinarstva u Federaciji Bosne i Hercegovine podijeljena je na tri nivoa. Zakon o građenju nije na snazi, a novom uredbom o građenju objekata od značaja za FBiH regulisani su uvjeti, odnosno kriteriji za dobijanje dozvola o građenju. Ostali objekti su u nadležnosti kantona.

Za građevinare ostaju brojne nejasnoće, a za nadležne institucije brojna pitanja na koja bi trebalo da daju odgovor. Kada je riječ o drugom entitetu, uvjeti za dobijanje dozvola za građenje su opet različiti, a nadležnost je na dva nivoa. Dakle, na malom bh. tržištu postoje društva iste djelatnosti, sa značajno različitim uvjetima za početak rada. Kako u ovakvim uslovima postići zdravu i lojalnu konkurenciju?

Stoga je prva sjednica Odbora građevinara P/GKFBiH, u novom sastavu, održana početkom jula, uz ostalo, bila posvećena i ovoj problematici.

Sjednici su prisustvali i Jago Lasić, potpredsjednik P/GKFBiH, i Sedžida Đonlagić, iz Ministarstva za prostorno uređenje i okoliš Vlade FBiH.

Razmatran je i prijedlog programa rada Udruženja za narednih šest mjeseci. Program je rezultat diskusija građevinara, koje se odnose na aktuelne probleme na tržištu. Realizacija

aktivnosti rada Udruženja u mnogome će zavisi od podrške Vlade FBiH.

Građevinari su apelirali da se pruži snažnija podrška građevinarstvu, kao privrednoj grani od koje ovisi razvoj oko 40 privrednih grana.

Prijedlog okvirnog programa rada Udruženja je usvojen, sa korekcijama termina realizacije pojedinih aktivnosti.

Dobijanje dozvola za građenje za objekte od značaja za FBiH regulisano je novom uredbom za rad, koju je propisalo Ministarstvo za prostorno uređenje i okoliš FBiH.

Jedan od osnovnih kriterija za dobijanje licence je da društvo ima šest inženjera sa pet godina radnog iskustva. Ovaj kriterij naišao je na kritike građevinara, uz zahtjev da se izvrši kategorizacija firmi u odnosu na složenost objekta i veličinu. Iskazana je spremnost Ministarstva da se u kreiranje narednih uredbi koje se odnose na građevinarstvo uključi i Odbor građevinara P/GKFBiH, sa svojim prijedlozima i sugestijama.

Razgovarano je i o sudbini „Vranice“, koja se bori za opstanak i golu egzistenciju. Predloženo je da se Udruženje oglasi i ponudi podršku ovoj kompaniji. Konkretni potez bi bio da dio radnika Vranice na određeni period preuzmu druge građevinske firme, što je postalo i zaključak Odbora. Ti radnici bi sa svojim radnim statusom ostali u Vranici, ali bi bili radno angažovani na poslovima u drugoj firmi, koja bi im isplaćivala platu. Ovo je jedan od načina pomoći i podrške građevinskog sektora FBiH Vranici dok se problemi ne saniraju.

Dženana AVDIĆ
dj.avdic@kfbih.com

GLASNIK Privredna / Gospodarska komora Federacije Bosne i Hercegovine List izlazi mjesečno Godina X Broj 82/83 juli/srpanj - avgust/kolovoz 2009. GLASNIK uređuje Redakcijski kolegij: Željana Bevanda, glavni urednik, Amela Kečo, odgovorni urednik, članovi: Mira Idrizović, Šemsa Alimanović, Ljubo Dadić	i Meliha Velić, sekretar Redakcije. Adresa: Privredna / Gospodarska komora FBiH - za Glasnik - 71000 Sarajevo Branislava Đurđeva 10/IV Kontakt osoba: Meliha Velić Telefon: 033/214-315 E-mail: m.velic@kfbih.com Telefoni: 033/663-370 (centrala) 033/217-782 Faks: 033/217-783 www.kfbih.com	Izdavač: "Privredna štampa" d.o.o. Sarajevo Općinski sud Sarajevo UF/1-2219/05, RB 1-3018 Identifikacioni broj 4200088140005 Identifikacioni broj PDV 200088140005 DTP: "Privredna štampa" Štampa: "ARKA PRESS" d.o.o Sarajevo, Hamdije Čemerlića 43 Besplatan primjerak
--	---	--

Proizvodnja mlijeka

Nužna je jedinствена otkupna cijena

O stanju u sektoru mljekarstva u BiH razgovaralo se na sastanku u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Vlade RS, održanom krajem svibnja u Banjoj Luci

Tema posvećena stanju u sektoru mljekarstva u BiH privukla je predstavnike Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, zatim ministarstava poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, zadružnih saveza oba entiteta, Udruženja proizvođača mlijeka i poljoprivrednih proizvođača — stočara RS, Asocijacije proizvođača mlijeka FBiH, te prerađivači i otkupljivači mlijeka, odnosno mljekare iz FBiH i RS, kao i predstavnici PKRS i P/GKFBiH.

Skup je rezultirao usvajanjem nekoliko važnih zaključaka: formirati radnu grupu sastavljenu od predstavnika Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, entitetskih ministarstava poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, proizvođača mlijeka iz FBiH i RS, po jedne mljekare iz FBiH i RS i gospodarskih komora FBiH i RS, koja će utvrditi koliko košta proizvodnja litra mlijeka, nakon čega će proizvođači sa mljekarama pokušati utvrditi jedinstvenu otkupnu cijenu mlijeka za područje cijele BiH; Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i entitetska ministarstva poljoprivrede i gospodarske komore surađivat će međusobno, kao i sa predstavnicima proizvođača, kako bi se otklonili problemi u ovoj oblasti poljoprivrede i zaštitili domaći proizvođači; ukoliko se sa mljekarama ne dogovori jedinstvena otkupna cijena mlijeka za područje cijele BiH, koja bi bila ispod cijene koštanja, domaći proizvođači će tražiti zaštitu domaće proizvodnje po CEFTA sporazumu; ako se mlijeko ne otkupljuje od proizvođača iz bilo kog područja FBiH i RS poljoprivredni proizvođači mogu tražiti zaštitu domaće proizvodnje po CEFTA sporazumu.

*Erina LASIĆ
lasicerina@yahoo.com*

Od septembra izdavanje poreznih kartica

Poslodavci u Federaciji BiH od 1. jula Poreznoj upravi mogu dostavljati zahtjeve za izdavanje poreznih kartica za svoje uposlenike. Zakonom o porezu na dohodak nije predviđen rok do kada zahtjevi moraju biti poslani. Očekuje se da svi to učine do kraja godine. Izdavanje kartica onima koji do tada pošalju zahtjeve počinje 1. septembra. Proces će trajati nekoliko mjeseci, a bit će izdato oko 450.000 kartica.

Poreznim obveznicima u FBiH, osim osobno, bit će na raspolaganju i podnošenje određenog broja poreznih prijava elektronski. Ono što bi moglo usporiti ovaj proces su problemi sa kojima se suočava Porezna uprava, a odnose se na nedovoljan broj uposlenih i nedostatak adekvatne informatičke opreme. Nedostaje blizu 300 službenika s visokom stručnom spremom. Zbog toga će se od Vlade FBiH tražiti da odobri prijem pripravnika i volontera da bi se ovaj posao što prije završio.

Strancima u maju 89 radnih dozvola

U Federaciji BiH stranim državljanima u maju je izdato 89 radnih dozvola, četiri manje u odnosu na prethodni mjesec. Prema pokazateljima Federalnog zavoda za zapošljavanje, od deset kantona u FBiH, najviše tih dozvola izdato je u Kantonu Sarajevo (27), te Tuzlanskom kantonu (19). Izdavanja radnih dozvola stranim državljanima nije bilo u Srednjobosanskom kantonu. Najbrojnije osobe kojima su do sada izdate dozvole su državljani Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Kine.

Poslodavci u maju tražili 1.505 radnika

U maju 2009. godine poslodavci su kod javnih službi za zapošljavanje u Federaciji BiH iskazali potrebu za zapošljavanjem 1.505 osoba, što je u poređenju sa prethodnim mjesecom povećanje za 16 osoba.

Prvo polugodište na tržištu kapitala FBiH

Sarajevska berza je u prvih šest mjeseci ove godine ostvarila promet od 50 miliona eura, dok je u istom razdoblju prošle godine promet iznosio oko 75 miliona eura, objavljeno je na SASE.

Indeks najlikvidnijih kompanija SASX-10 u prvoj polovici ove godine dva puta je pao ispod početnih 1.000 bodova, ali je zabilježio usporavanje negativnog trenda, tako da je vrijednost glavnog indeksa niža za 16 posto, dok je u istom periodu prošle godine bila niža za 38 posto.

Indeks fondova BIFX zabilježio je još manji pad - od 6,4 posto, dok je njegova vrijednost u prvih šest mjeseci prošle godine bila manja za 36,25 posto. Vrijednost svih izlistanih dionica u prvih šest mjeseci iznosila je 3,3 milijarde eura, što je za 14,4 posto manje nego u istom razdoblju lani, kada je iznosila 3,9 milijardi eura.

- Plan nije ispunjen. Ukupna situacija na tržištima u BiH, okruženju i svijetu je vrlo nepredvidiva i odražava se i na našu berzu - rekao je Zlatan Dedić, direktor Sarajevske berze.

Pripremila: Mira IDRIZOVIĆ

Poziv na dostavu projektnih prijedloga

BiH - Hrvatska

Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva (Agencija za regionalni razvoj, po akreditaciji) Republike Hrvatske i Delegacija Evropske komisije u Bosni i Hercegovini, u saradnji sa Direkcijom za evropske integracije Bosne i Hercegovine, objavljuju poziv za prikupljanje ponuda za bespovratna sredstva unutar IPA prekograničnog programa Hrvatska - Bosna i Hercegovina od 2007. do 2013. godine (finansijska potpora iz alokacija za 2007. i 2008. godinu) s ciljem podsticanja stvaranja prekogranične saradnje i partnerstva; podsticanja razvoja zajedničkih prekograničnih aktivnosti revitalizacije privrede, zaštite prirode i okoliša i unapređenja socijalne povezanosti na programskom području. U okviru ovog poziva indikativni iznos od 3.600.000 eura, ravnomjerno raspoređen objema državama, dostupan je za projektne prijedloge iz obje partnerske zemlje (1.800.000 eura za Hrvatsku i 1.800.000 eura za Bosnu i Hercegovinu). Smjernice za aplikante i prijavni obrasci dostupni su na internet adresama:

www.mrrsvg.hr, www.dei.gov.ba,
www.safu.hr, www.cbc-cro-bih.net;
http://ec.europa.eu/europeaid/work/funding/index_en.htm.

Datumi i mjesta Informativnih dana za ovaj Poziv bit će dostupni na stranicama:
www.mrrsvg.hr, www.dei.gov.ba i
www.cbc-cro-bih.net.

Krajnji rok za predaju projektnih prijedloga je 16. oktobar 2009. godine.

BiH — Crna Gora

Delegacija Evropske komisije u Bosni i Hercegovini i Delegacija Evropske komisije u Crnoj Gori, u saradnji sa Direkcijom za evropske integracije Bosne i Hercegovine i Ministarstvom za evropske integracije Crne Gore, objavljuju otvaranje Prvog poziva za dostavu prijedloga projekata u okviru Instrumenta za pretprijetnu pomoć (IPA) programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina — Crna Gora s ciljem podrške inicijativama prekograničnog privrednog razvoja, sa naglaskom na turizam i ruralni razvoj, inicijativama za unapređivanje životne sredine, sa fokusom na zaštitu, promovisanje i upravljanje prirodnim resursima, društvenoj koheziji i kulturnoj razmjeni kroz aktivnosti koje povezuju institucije i ljude. U okviru ovog poziva za dostavu prijedloga projekata za finansiranje koji uključuju prekograničnu saradnju stanovnika prihvatljivog područja Programa, na raspolaganju je indikativni iznos od 1.980.000 eura (900.000 eura za Bosnu i Hercegovinu i 1.080.000 eura za Crnu Goru).

Aplikacije moraju biti dostavljene preporučenom poštom, uslugom dostave ili lično na adresu:

ZAJEDNIČKI TEHNIČKI SEKRETARIJAT

Hamdije Čemerlića 2/XI

71 000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

Krajnji rok za podnošenje aplikacija je 9. oktobar 2009. godine, do 16:00 sati po lokalnom vremenu. Sve aplikacije primljene nakon isteka krajnjeg roka bit će isključene iz procesa evaluacije.

Kompletan vodič za aplikante (uključujući i vremenski raspored info-sesija)

dostupan je na internet stranicama:

www.dei.gov.ba, www.gov.me/minzaevint,
http://ec.europa.eu/europeaid/work/funding/index_en.htm

Kontakt:

e-mail: info@cbc.bih-mne.org

Fax: +387 (0)33 703 465

Prilog razmatranju primjene Evropskih normi o energijskoj efikasnosti i mogućnosti implementacije u bosanskohercegovačkoj industriji

(6. Naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem "KVALITET 2009", Neum, BiH, 4-7. juni 2009.)

Piše: Mr. Nafija
ŠEHIĆ- MUŠIĆ
n.sehic@kfbih.com

REZIME

Pripremama uključivanju Bosne i Hercegovine u pregovore za pristupanje punopravnom članstvu u Evropskoj uniji nastaje i formalnopravna potreba za prilagodavanjem okolinskog zakonodavstva načelima koja se primjenjuju u Evropi. Ovi integracijski procesi, zbog specifičnih uvjeta u svakoj zemlji, idu polagano i zahtijevaju mnogo prilagodavanja, primjene prelaznih mjera i restrukturiranja privrede. S tim u vezi, efikasna upotreba energije predstavlja osnovni smisao dobrog gospodarenja energijom i zaštite okoliša svake kompanije, ali i svake zemlje, te se aktuelnost dobrog gospodarenja energijom nameće kao nezaobilazni uvjet uspješnog i profitabilnog poslovanja.

Programi energijske efikasnosti u razvijenim zemljama Zapada predstavljaju normalnu praksu već dvadesetak godina, te se postavlja pitanje kako dostignuta znanja i iskustva iz razvijenih zemalja prenijeti i koristiti u BiH. Ključno u energijskoj efikasnosti je upravljanje - bez obzira na to koliko uložili u savremenu tehnologiju, ako se resursima ne upravlja efikasno od uloženi sredstava nema maksimalnog efekta. Nekad je profitabilnost kompanije jednostavnije povećati smanjenjem troškova za energiju nego povećanjem prodaje ili prometa. Također, uštede koje se postižu uvođenjem naprednih visokoefikasnih energetske sistema, kroz primjenu postojećih normi i standarda, mogu bitno povećati konkurentnost nacionalnog gospodarstva, životni standard, kao i kvalitet lokalnog i globalnog okoliša.

Stoga je i cilj ovog rada pokušaj odgovora na pitanje koji su to dokumenti, standardi i normativi značajni za gospodarenje energijom i za energijsku efikasnost, te kako osigurati i unaprijediti njihovu implementaciju, naročito u industriji BiH, jer gospodarenje energijom je zanimanje koje se ne bavi samo štednjom već i povećanjem produktivnosti, standarda i uštedom novca.

Uvodno o energijskoj efikasnosti

Energijska efikasnost je danas u svijetu prepoznata kao najснаžniji i troškovno najdjelotvorniji način postizanja ciljeva održivog razvoja. Instrumenti politike energijske efikasnosti su istovremeno orijentirani na postizanje čistijeg okoliša, boljeg životnog standarda, veće industrijske konkurentnosti i sl. Sigurnost snabdijevanja energijom, ali i smanjenje negativnih efekata upotrebe dominantnih fosilnih goriva u svjetskoj energetske politici postali su ključni prioriteti. Evropa još uvijek, iako je danas energetske najefikasnija regija u svijetu, troši oko 20% više energije nego što to

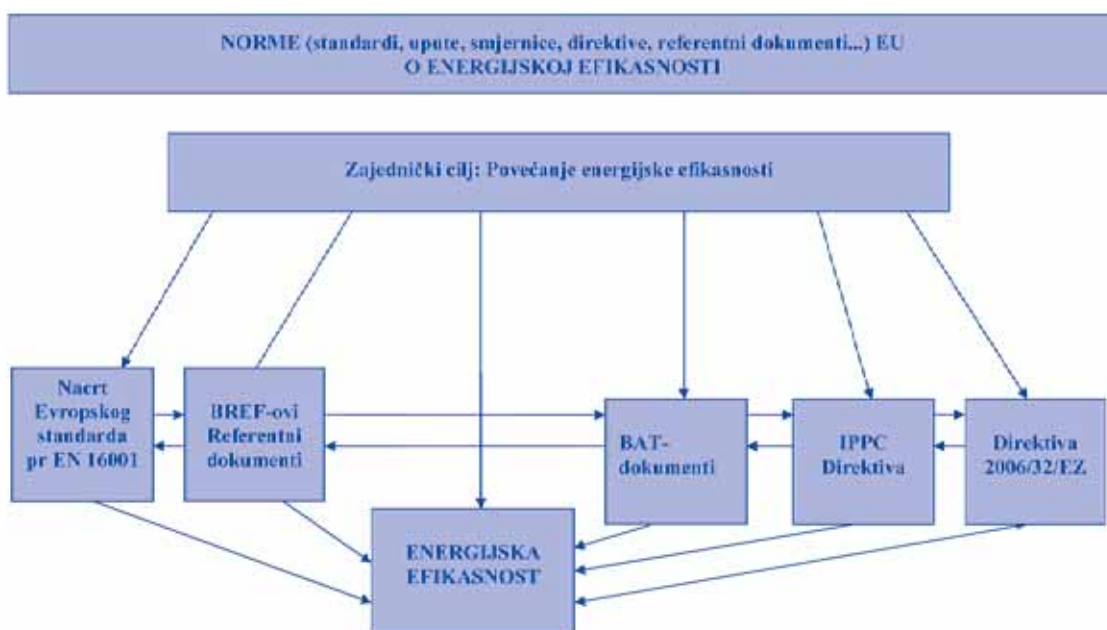
može ekonomski opravdati [1]. Ovaj podatak je jasan pokazatelj da u EU postoje značajni tehnički, a i, što je još važnije, ekonomski potencijali za uštede energije, koji se ne ispunjavaju zbog brojnih postojećih barijera koje sprečavaju pomak tržišta prema energetske učinkovitijim tehničkim rješenjima i ponašanjima.

Uprkos niskoj potrošnji energije po glavi stanovnika, BiH je veliki rasipnik energije. Najnoviji podaci pokazuju da BiH koristi gotovo 40% manje energije od prosjeka zemalja Jugoistočne Evrope, tri puta manje od prosjeka EU i gotovo 40 % manje od svjetskog prosjeka [2]. BiH troši veliku količinu energije po jedinici društvenog proizvoda, gotovo pet puta više od zemalja EU i 2,5 puta više od svjetskog prosjeka [3]. Tako npr. specifična potrošnja energije u livnicama, koje su veliki potrošač energije, varira u širokom rasponu od 14 do 60 GJ/t odlivaka, što djelimično ovisi o vrsti proizvoda i materijala koji se koristi, ali istovremeno ukazuje i na posljedice veće, odnosno manje efikasnosti u iskorištenju energije (Slika 1) [4].

Stoga je potrebno iznaći nove strategije razvoja energetske sektora, koje će odgovoriti na ove izazove na najdjelotvorniji način, uz minimiziranje troškova. To podrazumijeva multidisciplinarni pristup u prihvatanju i primjeni normativa EU, uobzirujući specifičnosti postojeće industrije u BiH i uključujući sve društvene institucije i kompanije.

Energijska efikasnost u politici EU

Energijska efikasnost je jedan od prioriteta energetske politike EU [5,6]. Najvažnijim korakom u ostvarivanju poboljšanja energijske efikasnosti smatra se usvajanje Direktive 2006/32/EZ o energijskoj efikasnosti i energetske uslugama [7], prema kojoj su zemlje članice obavezne postići cilj od najmanje devet odsto smanjenja neposredne potrošnje energije u razdoblju od 2008. do 2016. godine. Nadalje, u Akcionom planu energetske efikasnosti Evropske komisije, EU je postavila cilj 20% smanjenja ukupne primarne potrošnje energije do 2020. godine. Ovaj cilj znači novčane uštede od 100 milijardi eura godišnje i 780 miliona tona izbjegnute emisije CO₂. Valja istaknuti da svi dokumenti EU ističu potrebu definiranja i primjene instrumenata poticajne politike kojima će se osigurati primjena troškovno efikasnih rješenja za smanjenje potrošnje energije. Energijska efikasnost u savremenoj energetske politici promatra se kao novi izvor energije - uvodi se koncept "negadžul", koji označava izbjegnute potrošnje energije [1].

Slika 1. Shematski prikaz normi EU o energetskej efikasnosti (uključujući institucije sistema i kompanije u industriji)

Legenda: IPPC - Integrated Pollution Prevention and Control - Integralno sprječavanje i nadzor onečišćenja
 BAT - Best Available Techniques - Najbolje dostupne tehnike
 BREF - (Best Available Technique REference Document) BAT referentni dokumenti

Energetska efikasnost u politici BiH

Okolišna legislativa u BiH je zasnovana na principima održivog razvoja i dobrim dijelom harmonizirana sa evropskim zakonodavstvom. Međutim, treba istaknuti da se u BiH jasno osjeti nedostatak sistemskog i koordiniranog pristupa poticanju energetske efikasnosti, odnosno nedostaje jasna politika koja će omogućiti razvoj samoodrživog tržišta energetske efikasnosti koja je istaknuta kao jedan od glavnih ciljeva buduće nacionalne energetske strategije [4, 8, 9].

Ukupna energetska intenzivnost u BiH CSI 028 [R]

Ukupna energetska intenzivnost u BiH je određena kao odnos ukupne potrošnje primarne energije i GDP-a, za određenu kalendarsku godinu.¹

U narednoj tabeli dati su podaci o potrošnji primarne energije, GDP i energetskej intenzivnosti za BiH u periodu 1998-2004. godina [10].

Tabela 1: Potrošnja primarne energije, GDP i energetska intenzivnost za BiH, 1998-2004. godina [8]

Pokazatelj	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
INDEKS Ukupna potrošnja energija (1998 - 100)	100	102,1	110,8	107,05	116,5	116,9	109,9
INDEKS GDP (1998 - 100)	100	120,5	128,7	137,4	152,7	161,3	192,2
INDEKS energetske intenzivnosti (1998 - 100)	100	84,8	86,1	78,3	76,3	72,5	57,2

Ocjenjuje se da će se energetska intenzivnost potrošnje električne i toplotne energije u BiH do 2020. godine smanjivati, kao rezultat strukturnih promjena, bolje kvalitete i vrijednosti industrijskih proizvoda, te povećanja energetske efikasnosti [8, 11].

Direktiva o efikasnosti korištenja krajnje energije i energetske usluga

Predmet, područje upotrebe i ciljevi uštede energije

Svrha Direktive o efikasnosti korištenja krajnje energije i energetske usluga (2006/32/EZ) je povećanje i ekonomično poboljšanje učinkovite upotrebe krajnje energije u državama članicama tako što će:

(a) osigurati potrebne okvirne ciljeve kao i mehanizme, poticaje i institucionalne, finansijske i pravne okvire za uklanjanje postojećih tržišnih prepreka i nedostataka koji sprečavaju učinkovito korištenje krajnje energije;

(b) stvoriti uvjete za razvoj i promicanje tržišta energetske usluga i uvjeta za osiguranje drugih mjera za poboljšanje energetske efikasnosti za krajnje korisnike [12].

Opći cilj ove direktive je da države članice usvajaju i imaju za cilj postizanje sveobuhvatnog nacionalnog

okvirnog cilja uštede energije, koji za devetu godinu primjene ove direktive iznosi devet odsto, do kojeg se dolazi putem energetske usluga i drugih mjera za poboljšanje energetske učinkovitosti. Države članice pridonose postizanju tog cilja poduzimanjem ekonomičnih, izvodljivih i razumnih mjera [7].

¹ Podaci su preuzeti iz Strategije zaštite okoliša FBiH, Sarajevo 2007.

Ovaj nacionalni okvirni cilj uštede energije određuje se i izračunava u skladu s odredbama i metodologijom navedenom u Prilogu I Direktive. Za usporedbu uštede energije i pretvorbu u usporedivu jedinicu upotrebljavaju se pretvorbeni faktori iz Priloga II, osim ukoliko je opravdana upotreba drugih pretvorbenih faktora.

U Prilogu III dat je okvirni popis primjera prihvatljivih mjera za poboljšanje energijske efikasnosti, koje se odnose, između ostalog, i na industrijski sektor. Te mjere se odnose na:

- proizvodne procese (npr. efikasnija upotreba komprimiranog zraka, kondenzata, prekidača i ventila, upotreba automatskih i integriranih sistema, efikasnost u stanju pripravnosti - stand-by model i sl.);
- motore i pogonske sisteme (npr. povećana upotreba elektronskih komandi i pogonskih sistema s promjenjivom brzinom, cjelovito programiranje aplikacija, frekventna pretvorba, električni motori s visokom učinkovitošću i sl.);
- ventilatore, pogonske sisteme s promjenjivom brzinom i provjetravanjem (npr. nove naprave / sistemi, upotreba prirodne ventilacije i sl.);
- upravljanje potrošnjom (npr. upravljanje potrošnjom, nadzorni sistemi za smanjenje vrhova potrošnje);
- suproizvodnju sa visokom efikasnošću (npr. naprave za kombiniranu proizvodnju toplotne i električne energije).

IPPC direktiva

U zemljama EU za očuvanje okoliša se u velikim industrijskim, poljoprivrednim i komunalnim objektima primjenjuje pristup integriranog sprečavanja i nadzora onečišćenja (IPPC - Integrated Pollution Prevention and Control). Vrsta i minimalna veličina proizvodnog kapaciteta koji potpada pod IPPC-režim definirana je IPPC direktivom Vijeća EU (EU Council Directive, 2008/1/EC), kao i kasnijim propisima koji su doneseni na temelju ove smjernice. Potrebno je naglasiti da se, prema ovoj direktivi, kao kriterij veličine kapaciteta uzima instalirani kapacitet, bez obzira na stupanj korištenja. IPPC pristup zahtijeva da svaki proizvodni kapacitet radi u skladu s najboljom dostupnom tehnikom (BAT - Best Available Techniques). To znači da je potrebno osigurati da IPPC kapaciteti rade prema najboljim međunarodnim praktičnim iskustvima za određenu granu industrije uzimajući u obzir troškove proizvodnje i druge faktore [13].

BAT uključuje pribavljanje, primjenu, stavljanje u pogon, održavanje i nadzor tehnika koje su najpogodnije za namjeravanu svrhu. BAT se razlikuje u ovisnosti o grani industrije, lokalnim okolnostima, te da li se radi o novom ili postojećem kapacitetu. Sam pojam BAT ima značenje:

- Best (najbolje) uključuje tehnike, postrojenja i uređaje koji se koriste i način na koji je postrojenje oblikovano, građeno, održavano, korišteno ili stavljeno izvan pogona;
- Available (raspoložive, dostupne) podrazumijeva one tehnike koje su razvijene do takvih razmjera koji dopuštaju njihovu primjenu u određenim industrijskim granama, u ekonomskim i tehnički održivim uvjetima, uzimajući u obzir troškove i prednosti, te koriste li se te

tehnike ili proizvode u državi, sve dok su razmjerno dostupne korisniku;

- Techniques (tehnike) podrazumijeva najdjelotvornije tehnike u postizanju visoke opće razine zaštite okoliša.

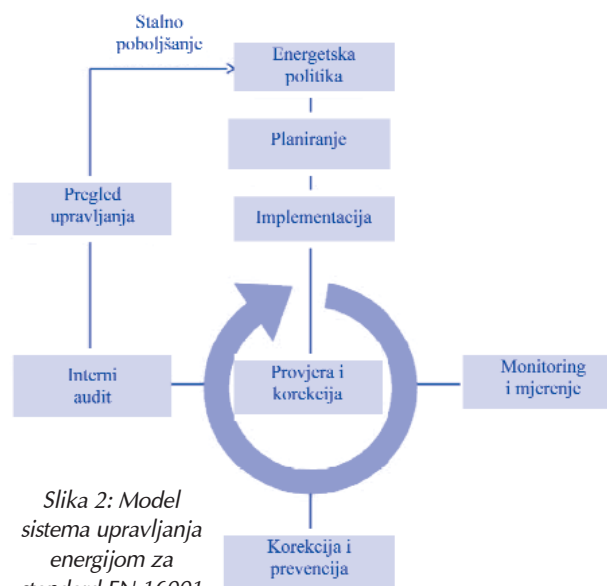
S ciljem sistemskog praćenja tehnoloških dostignuća i uklanjanja razlika među zemljama članicama, Evropska komisija je osnovala Evropski IPPC ured (EIPPCB), koji izdaje BAT referentne dokumente, tzv. BREF-ove (Best Available Technique REference Document). Ovi referentni dokumenti trebaju poslužiti i kao osnova za izradu nacionalnih BAT dokumenata, koji se primjenjuju pri izdavanju okolinskih dozvola, a istovremeno su važni kao izvor informacija o tehnološkim rješenjima koja se uspješno primjenjuju u pojedinoj grani industrije [14].

Dostupni su različiti referentni dokumenti o najboljim raspoloživim tehnikama, koji su mjerodavni za proizvodnju željeza i čelika, industriju prerade metalnih minerala, industrijske kovačnice i livnice, industrijske sisteme za hlađenje, površinsku obradu metala, velika postrojenja za sagorijevanje, energijsku efikasnost, okolinski monitoring itd.

Evropski standard za energijsku efikasnost

Krajnji cilj Evropskog standarda za sisteme upravljanja energijom (Nacrt pr EN 16001) je da pomogne organizacijama da uspostave sisteme i procese potrebne za poboljšanje energijske efikasnosti [15]. Ovaj standard navodi zahtjeve za sistem upravljanja energijom tako da omogući da organizacija razvije i primijeni politiku i ciljeve koji uzimaju u obzir zakonske zahtjeve i informacije o važnim energetske aspektima. Namijenjen je da odgovara svim tipovima i veličinama organizacija, te da se prilagođava različitim geografskim, kulturnim i socijalnim uvjetima. Ovaj standard se odnosi na aktivnosti pod kontrolom organizacije.

Nacrt Standarda za sisteme upravljanja energijom može se koristiti odvojeno ili uz bilo koji drugi sistem upravljanja. Da bi se olakšala njegova primjena, struktura ovog standarda je istovjetna strukturi standarda serije ISO 14001. Model sistema upravljanja energijom prikazan je na Slici 2.

Slika 2: Model sistema upravljanja energijom za standard EN 16001

Uspjeh ovog sistema ovisi o predanosti svih razina i funkcija organizacije, osobito vrha uprave. Sistem ove vrste omogućuje da organizacija razvije energetske politiku, uspostavi ciljeve i procese za postizanje obaveza politike, te po potrebi poduzme sve da poboljša svoju efikasnost i pokaže uskladenost sistema sa zahtjevima ovog Evropskog standarda.

Ovaj Evropski standard, koji je urađen i dostupan u nacrtu, ne postavlja apsolutne zahtjeve za energetske efikasnost, bez usvajanja u energetske politike organizacije i bez njegove obaveze da udovolji važnim propisima. Stoga se dvije organizacije koje provode slične aktivnosti, ali s različitim energetske efikasnošću, mogu prilagoditi njegovim zahtjevima.

Usvajanje pr EN 16001 će pridonijeti postavljanju trajnog procesa poboljšanja koji će dovesti do efikasnije upotrebe energije. Potaknut će organizacije da primijene plan nadziranja energije, kao i analizu energije.

Zahtjevi ovog EU standarda se mogu uskladiti ili povezati sa onima od drugih sistema upravljanja, kao što su oni za: kvalitet, okoliš, zaštitu zdravlja na radu i sigurnost, upravljanje financijama i rizikom. Stoga je moguće da organizacija prilagodi svoj postojeći sistem upravljanja kako bi se uspostavio sistem upravljanja energijom koji je u skladu sa zahtjevima ovog EU standarda.²

Veza između Standarda pr EN 16001 i BAT-a

Organizacija bi trebala osigurati da su ciljevi u skladu sa energetske politikom i značajnim energetske aspektima. Ciljevi bi se trebali pregledavati i revidirati periodično, npr. zajedno sa pregledom uprave ili kroz periodičnu reviziju programa upravljanja energijom itd.

U Dodatku A - Uputstvo za primjenu ovog EU standarda stoji da bi organizacija trebala razmotriti mogućnosti upotrebe najbolje dostupne tehnike (BAT), prilikom uspostavljanja svojih programa upravljanja energijom. Prilikom uspostavljanja takvih programa, trebalo bi biti određeno i naznačeno sljedeće:

- Koje su prioritetne aktivnosti i projekti koji se trebaju započeti, odnosno koje djelatnosti će dovesti do najvećeg poboljšanja s obzirom na dostupna sredstva;
- Šta se treba postići i koji je rok za isporuku, odnosno temeljni ciljevi djelatnosti i kada se trebaju postići;
- Tko je odgovoran i koja sredstva su potrebna za primjenu planova djelatnosti, odnosno tko ima cjelokupnu odgovornost i ovlast da osigura da su planovi primijenjeni, koje osoblje je potrebno i kakvo je financiranje potrebno;
- Kako će se nadzirati i revidirati energetske programi, odnosno kako će se nadzirati napredak i kako će se obavijestiti uprava kada se cilj postigne ili ne postigne i kako će se dokumentirati poboljšanja u energetske efikasnosti;
- Da li energetske programi odražavaju energetske politiku, ciljeve zajedno sa zakonskim i drugim obavezama i sl.

Svrha uspostavljanja programa upravljanja energijom je da osigura da organizacija postigne ciljeve vezane za energetske efikasnost. Programi upravljanja energijom bi

trebali pojasniti kako organizacija planira poboljšati energetske efikasnost i trebaju sadržavati opis zadataka i sredstava potrebnih za njihovu primjenu.

Programi upravljanja energijom bi se trebali redovno dokumentirati i pregledati da bi se osigurala njihova pravovremenost i relevantnost.

Zaključna razmatranja

1. Imajući u vidu sve veća ograničenja koja proizlaze iz nužnosti zaštite okoliša i prirodnih resursa, sve aktuelnije i značajnije postaje iznalaženje najdjelotvornijih mjera energetske efikasnosti. Daje se naglasak na neophodnost izgradnje institucionalnog i zakonodavnog okvira na državnom i entitetskim razinama u BiH, kao jednog od osnovnih preduvjeta uspješne implementacije mjera energetske efikasnosti, uz korištenje obnovljivih izvora energije. Nažalost, još uvijek bh. i federalna statistika ne prate osnovne indikatore korištenja energije.

2. Neophodan je adaptivan i multidisciplinarn pristup u definiranju i evaluaciji energetske efikasnosti u BiH, jer se time osigurava podudarnost instrumenata koji osiguravaju veću primjenu projekata energetske efikasnosti. Posebno se treba razmatrati koncept tržišta energetske efikasnosti, te primjena tržišnih mehanizama poticanja, kojima je cilj ostvarivanje samoodrživog procesa poboljšanja energetske efikasnosti potrošnje energije.

3. Cijene energije u svijetu postepeno rastu, kao dio globalnog odgovora na iscrpljivanje prirodnih resursa, kao i postavljanje strožijih kriterija u oblasti okolinskih propisa, što će zahtijevati od bosanskohercegovačkih kompanija da povećaju energetske efikasnost, odnosno smanje energetske intenzivnost privredivanja.

Kao glavni prijedlog za povećanje energetske efikasnosti u industrijskom sektoru, što je i najznačajnije kada je u pitanju smanjenje potrošnje energije, smatra se pokretanje mreže industrijske energetske efikasnosti na nivou države BiH, čiji bi glavni ciljevi bili:

- racionalizacija toplotne i električne energije u industrijskom sektoru,
- ostvarivanje neposrednog kontakta između industrijskih preduzeća, proizvođača ili isporučioaca energije, državnih i lokalnih institucija, čiji je sveukupni cilj povećanje energetske efikasnosti,
- koordinacija između sektora industrije, usluga i dijela javnog sektora (npr. bolnice),
- obuka korisnika putem treninga i seminara,
- povezivanje naučnoistraživačkih institucija iz različitih sektora oko pitanja energetike i energije,
- međunarodna saradnja i uključivanje stručnjaka iz BiH u rad evropskih mreža industrijske energetske efikasnosti.

4. Sva raspoloživa iskustva drugih zemalja su jednoznačna u zaključku da je bez poticajnih mjera na državnoj razini izuzetno teško, gotovo nemoguće, pokrenuti primjenu mjera energetske efikasnosti, kao i bez većih investicijskih troškova.

Napomena: korištena literatura u radu navedena je u cjelovitoj verziji teksta.

² <http://www.cen.org>

Piše:
Amela Kečo,
dipl. prav.
a.keco@kfbih.com

Na koji način činjenice pričaju priču o jednom gradu o ljudima što "na pozornici prošlosti", ostaviše trag koji "život znači", najbolje se vidi na primjeru grada Gradačca.

Divili su mu se mnogi, opjevali ga pjesnici, hvalili prolaznici, a drugi ga prozvaše gradom Zmaja od Bosne, ime koje se pamti iako su mnogi stari nazivi zaboravljeni.

Smješten je na sjeveroistoku Bosne i Hercegovine, između planina Majevice i Trebave.

Danas je Gradačac razvijeno turističko mjesto, privredni centar, okružen prirodnim ljepotama, brojnim kulturno-istorijskim spomenicima, tako da podsjeća na lijepo uređeni muzej pod vedrim nebom.

"Cimos TMD" d.o.o. Gradačac

Razvoj i profesionalni partnerski odnosi

U mozaiku povoda za priču o ovom gradu, o privredi, o ljudima, nalazimo se pred nimalo jednostavnim zadatkom. Želja je odabrati kompaniju koja je u svojoj djelatnosti u pravom smislu reprezentativna. Put nas je doveo u Sarajevsku br. 62 u Gradačcu, u sjedište kompanije Cimos TMD - automobilska industrija d.o.o. Gradačac.

Naš sagovornik je mladi čovjek koji pripada redu sposobnih i uspješnih menadžera koji su kvalitetom svoga rada obilježili privrednu aktivnost na širem području - Fadil Novalić, direktor kompanije Cimos TMD d.o.o. Gradačac.

S obzirom da je Cimos sljednik uspješne 50-godišnje tradicije u proizvodnji dijelova i sklopova u motornoj industriji, čini se suvišnim posebno predstavljanje. Ali uvažavajući velike napore Vas i Vaših saradnika da firmu izgradite u ono što je danas, čini se na mjestu pitanje: Šta je danas Cimos?

- Cimos je značajan globalni „igrač“ u automobilskoj i energetske industriji, ali za ovu priliku je vjerujem interesantnije pitanje o tome šta smo u BiH. Cimos u BiH je skupina od četiri fabrike od kojih je matična smještena u Gradačcu i to je TMD - automobilska industrija. U zadnje četiri godine ta je fabrika, zahvaljujući prije svega izuzetnoj energiji i povoljnim okolnostima na svjetskom tržištu, izgradila i u funkciju uvela još tri značajne fabrike: Fabrika Cimos Srebrenica, Livnica Zenica i kovačnica Bratstvo Novi Travnik. Ta skupina ima oko 950 uposlenih, sedmi je izvoznik u BiH i moglo bi se slobodno reći da je zajedno sa Preventom neupitni lider u automobilske industriji BiH.

Sudeći prema rezultatima, ali i nivou interesa za Vašim proizvodima, prvenstveno na inostranom tržištu, s pravom se može zaključiti da imate jasnu viziju budućnosti. Možete li se složiti s ovom konstatacijom?

- Da, svakako, zaista imamo posve jasno definiranu viziju. U ovoj industriji i ne možete igrati drukčije, jer treba reći da smo mi globalni dobavljač svjetske automobilske industrije i, nažalost, nijednu konvertibilnu marku ne zaradimo na našem tržištu.

Vizija je stvoriti skupinu fabrika koje će imati lidersku poziciju u dobavljačkom lancu automobilske industrije na području središnjeg Balkana, sa sposobnošću dizajniranja industrijskih procesa i produkata, dakle kao razvojni dobavljač u okviru naše tržišne kompetencije. Za tako ambicioznu viziju i njeno dosezanje odabrali smo i primjenjujemo strategiju rasta, što mislim, s obzirom na brzinu našeg širenja, da je očigledno.

Fadil Novalić, generalni direktor

Dakle, vizija je ostati u društvu najboljih?

- Da, tako je, sa pojašnjenjem: na globalnoj razini u društvu najboljih, a na lokalnoj najbolji. Vaši klijenti su renomirani svjetski proizvođači automobila Peugeot, Citroen, BMW, Opel, Volvo, Renault i dr. Steći povjerenje ovakvih kupaca je u našem domaćem privrednom ambijentu izuzetak. Postoji li recept uspješnosti?

- Pa reklo bi se ako postoje uspješne kompanije da, u skladu s tim, postoji i recept uspješnosti ili, da budem sasvim precizan, recepti uspješnosti. Ako bismo htjeli samo jednom riječju opisati taj recept, onda bi to bila - konkurentnost. Samo konkurentnost jedne kompanije daje njoj samoj najbolje kormilo u ruke za opstanak u nemirnim vodama tržišta, iako to nije jedini faktor uspjeha. Porter nas uči da na to još značajno utiče i konkurentnost okruženja i konkurentnost tržišta na kome poslujemo, ali mi na to, realno, imamo minimalan ili nikakav uticaj, pa bi naš fokus trebao dominantno ostati na unutarnjoj konkurentnosti kompanije.

Ali je, pored toga, za uspješnost kompanije bitan niz faktora:

unutarnja energija kompanije, spremnost na stalne promjene, inovativnost, te stalna primjena novih tehnika u vodenju procesa u kompaniji koje podupiru konkurentnost (tehnike poput „six sigma“, „canban“, „bal.Score card“ itd.). No, pored svega nemojmo zaboraviti definiciju uspješne kompanije B. Gatesa: „Uspješne kompanije su one koje stalno idu po ivici ambisa i uspijevaju da u njega ne propadnu.“

Svim sagovornicima u ovoj rubrici smo postavljali pitanje vezano za neizbježnu temu u posljednje vrijeme - ekonomsku krizu. Da li su uticaji ekonomske krize prisutni u poslovanju Cimosa?

- Apsolutno osjećamo prisustvo krize i to, reklo bi se, u dramatičnoj formi. Automobilsko tržište je bez dvojbe najpogođenije i pad je u pojedinim mjesecima iznosio i do 50%. Osim toga, treba napomenuti da je kriza u našu branšu došla i najranije, tačnije u junu prošle godine i moramo se prisjetiti da je cijelu polovinu godine poslije toga sva ekonomska uticajna javnost u BiH još uvijek raspravljala o temi hoće li i u kojoj mjeri

kriza zahvatiti i našu zemlju. Vremenski gledano, naša grana privrede već dugo trpi krizu i prirodno je očekivati da među prvima počne rasti. Zadnja tri mjeseca daju nam neko pravo na optimizam.

Dužan sam napomenuti: kriza je došla izvan kompanije i tu se ništa ne može učiniti, ali prinuđeni smo vući poteze koji mogu umanjiti njene efekte, a to je smanjenje troškova, povećanje produktivnosti, nalaženje novih tržišta i ograničavanje investicija i na tome već intenzivno radimo.

Kao iskusni privrednik, smatrate li da domaća privreda može nositi teret ekonomske krize?

- Dobro ste to nazvali - teret i ako ga tako shvatimo onda nam se neizostavno nameće analogija da teret uvijek lakše nose jači nego li slabiji. Tako je i u privredi, a naša privreda sigurno se ne ubraja u jače i sigurno da teret krize teže nosi. Nemojmo zaboraviti da jake privrede na Zapadu ionako imaju vrlo obimnu potporu vlada, što je kod nas takođe izostalo, jer su i ti izvori slabi. Drugo je sad pitanje koliko ko može podnositi krizu, na društvenoj, kompanijskoj ili osobnoj ravni. Tu smo mi u prednosti; što zbog okolnosti u kojima radimo i živimo već niz godina koji se zapravo mogu okarakterizirati kao konstantna kriza, što zbog manjih zahtjeva, te svakako i velike prilagodljivosti naše populacije i očigledno je da možemo podnositi više od drugih. Ta „optička varka“ je navela neke da konstatuju kako kriza na nas manje utiče nego na razvijene zemlje, što naravno nije tačno - mi je samo lakše podnosimo i to samo zato jer nas je prošlo vrijeme u tome „istreniralo“.

I na kraju, uz veliku zahvalnost na vremenu koje ste izdvojili za nas, kažite nam postoji li još nešto što nismo obuhvatili ovim razgovorom, a za što smatrate da bi bilo važno istaći?

- Ma ništa posebno, vi ste svakako postavili pitanja koja odražavaju suštinu, ali bih na kraju htio sažeti sve ovo jednom Čerčilovom izrekom, još iz Drugog svjetskog rata: „Čak i kada se nađete u paklu, ne stojte na jednom mjestu - krećite se kroz njega.“

Hvala vam za razgovor.

Općine sa poduzetničkom inicijativom

Ako želimo tražiti prostor, a da ima sve ono što predstavlja osnovu za mogućnost udobnog življenja onda je to sigurno Bosna i Hercegovina. Dugačko ime za zemlju koja se prostire na oko 51.000 km², ali je BiH, upravo u skladu sa njim, nepresušno vrelo „zdravih“ ideja, te vrijednih i poduzetnih ljudi.

Svjedoci smo svakodnevnih razgovora o negativnim uticajima ekonomske krize, ali treba imati na umu da se organiziranim pristupom, uz iskorištenost svih raspoloživih kapaciteta, može uspjeti.

Naša zemlja ima bogatu historiju, viševjekovnu kulturu, rodno i plodno tlo, izvanredan geografski položaj, ugodnu klimu, iskustvo u tradicionalnim privrednim granama... Zašto sve to ne iskoristiti?

Kada je riječ o privredi, na bh. mapi je sve više malih i srednjih preduzeća, koji su veliki potencijal. Upravo ovi poduzetnici stvaraju nove vrijednosti u državi i otvaraju nova radna mjesta, a svojim radom u vrlo nesigurnim uslovima privređivanja rizikuju i svoju egzistenciju.

Ono što nedostaje, jeste pozitivan pristup.

Mnogi bh. privrednici još uvijek nisu prepoznali vlastite potencijale, a kada toga nema, nema ni kvalitetne promocije vlastitih proizvoda i usluga. Problem leži i u činjenici da male kompanije premalo ulažu u reklamu i odnose s javnošću, u medijima se nađu tek kada ih netko prepozna kao potencijal umjesto da same oštrije krenu u vlastitu promociju. Manjak je novca za promotivne aktivnosti, no ponekad novac i nije prepreka, jer za neke projekte jednostavno nedostaje volje da se prepoznaju kao poslovni proces koji donosi napredak, a u konačnici i razvoj. Često pozitivni primjeri ostaju "svijetle tačke" na nivou lokalnih područja, a na široj "pozornici" nezapaženi.

Moderna tržišna ekonomija nezamisliva je bez jakog privatnog sektora i preduzeća koja su spremna da preuzmu ulogu lidera i nosioca i inicijatora promjena u odgovarajućim tržišnim segmentima.

Mnoge stvari u BiH morali bismo kroz promjenu sistema i propisa da uradimo da bismo postali privlačni. A stranci i ulagači sami će naći šta im je atraktivno za ulaganje. Poznato je da strani investitori koji dođu u BiH vrlo brzo od najobičnijeg proizvoda naprave prepoznatljivo ime, koje se dobro plasira i kod nas i u inostranstvu. Zar ne bismo trebali slijediti recept uspjeha drugih - vlastitim snagama i u vlastitom dvorištu.

Da još uvijek postoje progresivne ideje, volja, mogućnost i potencijal, na domaćem tlu, potvrdili su i naši sagovornici.

Općina Čitluk — bogatstvo Hercegovine

Dobitnik priznanja najperspektivnije općine u BiH za 2009. godinu. Ove godine obilježava 703 godine od prvog spomena imena Brotnjo

Područje današnje općine Čitluk, odnosno Brotnja, prvi put u povijesti spominje se 1306. godine u dokumentima o trgovačkim odnosima sa Dubrovnikom. Taj do sada pronađeni najstar-

iji pomen nađen je u dubrovačkom Povijesnom arhivu.

Općina Čitluk je osnovana 1955. godine, nalazi se u Hercegovačko-neretvanskoj županiji i prostire se na površini od 181 km² i ima oko 16.500 stanovnika.

Kada je riječ o gospodarstvu, pokretaču cjelokupnog života i razvoja svakog kraja, za našu općinu je značajno da se ono temelji na razvoju malog i srednjeg poduzetništva, te na turizmu i poljoprivrednoj proizvodnji.

Čitluk se među rijetkim općinama u BiH može pohvaliti postojanjem tri industrijske zone koje simboliziraju visoku razinu gospodarskih potencijala. Zahvaljujući poduzetničkom duhu broćanskih gospodarstvenika, Općina Čitluk je omogućila i osnovala ove tri gospodarske zone, u kojima smo danas svjedoci dolaska stranih investitora i to iz Republike Hrvatske, Italije, Austrije itd. Sve ovo je rezultiralo podizanjem nekoliko tvorničkih pogona, te objektima uslužne djelatnosti u kojima je zaposlen veliki broj osoba. Mi smo u prošloj godini, zajedno s Federalnim ministarstvom poduzetništva i obrta, ulagali u izgradnju lokalnih prometnica u gospodarskim zonama, a to ćemo nastaviti i u ovoj godini kako bismo stvorili što bolje uvjete za razvoj poduzetništva.

Dvije bitne gospodarske grane su proizvodnja grožđa i kvalitetnih i vrhunskih vina, a druga vrlo bitna gospodarska grana je turizam. U području poljodjelstva za našu općinu je najznačajnije vinogradarstvo, a u posljednje vrijeme se polako podižu novi zasadi voćaka, kao npr. višanja i maslina. Nedavno je Općinsko vijeće Čitluk donijelo odluku o pokretanju postupka dodjele koncesije za sadnju novih vinograda na poljoprivrednom zemljištu u općini Čitluk. Time smo omogućili da zainteresirani vinogradari mogu podići nove zasade, a ujedno i otvariti nova radna mjesta.

Od 1981. godine u općini Čitluk, točnije u mjestima Međugorje i Bijakovići, dolazi do naglog razvoja hodočasničkog turizma, tako da se danas u općini Čitluk ostvari i po nekoliko stotina tisuća noćenja. Međugorje je danas jedna od najposjećenijih turističkih destinacija u BiH i jedno od najposjećenijih Marijanskih svetišta u svijetu. Ipak, u području turizma nismo zadovoljni sa zakonskom regulativom. Tu prije svega mislim na Zakon o turističkim zajednicama i promicanju turizma u Federaciji BiH, kao i Uredbu o boravišnoj pristojbi, jer nezamislivo je da se od sredstava iz boravišne pristojbe onome mjestu gdje se noćenja ostvaruju ne izdvaja ništa. Općina Čitluk je putem Saveza općina i gradova FBiH pokrenula inicijativu za donošenjem novog zakona u ovoj oblasti, gdje bi se osnovala turističke zajednice općina, a time osigurao povrat dijela sredstava od boravišne pristojbe.

Općina Čitluk je zadnjih petnaestak godina puno ulagala u infrastrukturu svih naseljenih mjesta u općini. Pa smo tako financirali izgrad-

*Ivo Jerkić,
načelnik općine
Čitluk*

nju lokalnih putova, izgradnju igrališta u mjesnim zajednicama, obnovu školskih objekata i druge infrastrukturne objekte.

Mislimo da smo jedna od rijetkih općina u BiH koja je do kraja završila projekt vodosnabdijevanja, a taj projekt je nosio naziv "Žvoda za život Brotnja", gdje je svako domaćinstvo u općini koje je to željelo dobilo pitku vodu. Općina Čitluk, preko javnog poduzeća, i danas ulaže u održavanje ovog vodoopskrbnog sustava izgradnjom novih cijevovoda, odnosno proširenjem ranijih cjevovoda i zamjenom ranije vodovodne mreže.

Završetkom ovog projekta prešlo se na drugi kapitalni projekt, a to je projekt kanalizacije koji je proglašen strateškim projektom i danas smo u situaciji da već imamo izgrađen moderan uređaj za pročišćavanje otpadnih voda, kojeg smo financirali u cijelosti iz našeg proračuna, čija investicija iznosi više od 2.500.000 KM.

U tijeku je izgradnja nove zgrade srednje škole za 1.000 učenika. Izgradnjom ove škole proširit će se kapaciteti osnovne škole, te omogućiti prostorije za novoutemeljenu Osnovnu glazbenu školu Brotnjo. Gradi se i novi dječji vrtić, a ovih dana će se početi s izgradnjom gradske mrtvačnice u Čitluku.

Na kraju moram reći kako globalna ekonomska kriza nije zaobišla ni našu općinu. To se vidi i na punjenju proračuna za ovih pola godine. Naime, novi županijski zakon o porezu na dohodak i odluka o njegovoj raspodjeli guraju jedinice lokalne samouprave u sve veće probleme, a istovremeno povećavaju obveze koje lokalne zajednice moraju financirati.

No, unatoč svemu mi ćemo činiti sve da naša općina bude sredina poželjna za življenje i sredina sa razvijenom infrastrukturom.

Općina Tešanj

Općina Tešanj — „kraj kojeg su i kraljevi voljeli”, nevjerovatan spoj Istoka i Zapada, posljednjih godina doživljava pravi privredni procvat

Tešanj leži među brdima uz rječicu Tešanjku, na 230 m nadmorske visine. U njega morate doći namjerno, sa raskršća u Doboj Jugu do Tešanjke ili Jelaha, pa asfaltnom cestom do Tešnja. U sami centar ovog starog bosanskog grada dolazite ulicom kralja Tvrtka Kotro-manića. Prvi sačuvani pisani tragovi upravo govore o Tešnju kao kraljevskom gradu, ali kako ima malo pisanih tragova o tome se danas malo i govori. Ipak, nema nikakve sumnje da Tešanj kroz svoju historiju jeste prije svega kraljevski (rimsko — bosanski) i begovski (tursko — bosanski).

Gornja čaršija razvila se oko Gradine, bolje reći u podnožju ove utvrde i veoma rano postala je središte privrednog i kulturnog života. Ona se razvila uporedo sa razvojem trgovine i zanatstva. Snažan razvoj čaršija je imala u 17. i 18. vijeku, kada je u njoj djelovalo oko 40 trgovina i zanata.

Tešanj u svom gradskom jezgru baštini niz kulturno-historijskih spomenika kao što je stara Gradina, zatim džamija Ferhadija, Ferhad begov mezar, sahat kula. Tu je i Eminagića konak, najstariji i najljepši objekat porodičnog graditeljskog naslijeđa u Tešnju, a datira još iz 1860. godine, zatim mezar Muse Ć. Ćatića, Gradska biblioteka,...

Ipak, danas je Tešanj sa svojom prošlosti i snažan privredni centar, koji pokazuje izvanrednu fleksibilnost, poduzetnost, inovativnost i nadasve okrenutost novim znanjima i vještinama. Stoga se svakim danom samo potvrđuje zapis književnice Dare Sekulić nakon posjete Tešnju: „Zavidim svakom ko je prije mene bio u ovom gradu.”

Općinska uprava treba da potpuno napusti birokratsku filozofiju po kojoj je njen posao sa papirima unutar četiri zida, vođenje neiscrpnih upravnih postupaka sa nizom novih zahtjeva prema građanima. Počeli smo sa uvođenjem menadžment sistema Općine Tešanj, čiji su temelji elektronske baze podataka i dokumentacija, planiranje, izvještavanje, stalna poboljšanja i inovativnost te longlife learning — doživotno učenje. Ponovnim dolaskom na čelo lokalne uprave počeli smo sa redovnom sedmičnom edukacijom za sve uposlene (svaki petak 7.30 - 8.30) sa različitim temama i pred-

vačima. Želimo potaknuti uposlene na drugačije razmišljanje o njihovoj brizi za život na području cijele općine. Cilj nam je da uposleni rade u korist građana i poslovnog svijeta, a ne da od papira i paragrafa ne vide život. Istovremeno smo počeli i sa edukacijom rukovodnog tima Općine Tešanj (12 učesnika) u pogledu rukovodnih i menadžerskih vještina. Ova edukacija traje godinu, po programu jedne od najjačih američkih kuća u ovoj oblasti — CRESTCOM, Kalifornija.

Naša vizija: Tešanj, sredina ekološke svijesti, čistoće i reda, nije san nego naš dugoročni cilj kome želimo svake godine biti bliži. Stoga ćete uočiti visok stepen čistoće ulica, puno cvijeća, sadnica. Bogatstvo prirodnih mineralnih voda

Fuad Šišić,
načelnik općine
Tešanj

kao Božiji dar prostoru na kome živimo (šest proizvođača mineralnih voda se razvilo u posljednjih 12 godina) jeste prilika koju koristimo za brži razvoj naše sredine. Tu je i eksploatacija kamena. Ili, Tešanj kao centar automobilske industrije prisutan je već 50 godina: ovdje se proizvode pumpe za vodu i ulje, automobilski i

teretni program, filteri ulja, goriva, zraka i unutarnjeg prostora za autoindustriju, poljoprivredne mašine, brodove, građevinske i industrijske mašine, auto-svjeće, kočioni diskovi kao i sve veći broj malih radiona za metalnu obradu i razne dijelove mašina. Početkom ove godine je proizvedena prva poluprikolica u BiH i opet u Tešnju. Stoga Pobjeda, Unico filter (sada MHBA), Enker, FAD, BME su firme koje ovdje proizvode, a prodaju u cijelom svijetu. Prerada drveta je dugo prisutna — UKUS, ali je nova vrijednost veći broj manjih kompanija u ovoj oblasti. Firma iz Holandije NORD-END ovdje proizvodi namještaj, a obrada drveta prolazi jedinstvene faze obrade i zaštite. Proizvodi su izuzetno visokog kvaliteta i prodaju se širom svijeta. Domaći partner ovoj firmi je izrastao u novog proizvođača, odvojio se i kao domaća porodična kompanija ARTISAN započeo isti program. Sa novim znanjima i opremom (automat za 3D modeliranje softverski podržan), ARTISAN danas nudi u drvu proizvode takvog oblika o kojem možete samo sanjati. Tu su i mnogi drugi mali proizvođači. Prva cipela je proizvedena krajem novembra protekle godine u pogonu ALPINA-BROMY (renomirani slovenački proizvođač ALPINA i lokalni partner - porodica ROŠA). I u vrijeme kada mnogi otpuštaju višak radnika, u ovom pogonu su od početka godine primili novih 120 radnika. Tu je prerada kože KOTEKS, sa svojim brendom DANIALS proizvoda kožne galanterija i zaštitarske opreme. Ovdje se proizvode i kožne jakne za poznate marke kao što je BMW.

Hemijska industrija se razvila poslije rata kao porodični biznis, a sada je to već renomirana kompanija BELIF. Prerada mesa (govedeg i pilećeg) dobila je razmjere regionalnog pokrivanja tržišta kroz kompanije: TRGOCOP, MADI d.d., SARIĆ d.o.o.

Treba znati da na tržištu gljiva BiH, osim onoga što se uveze, skoro sve dolazi iz Tešnja, a BIOSHAMP je najuspješnija kompanija. Proizvodnjom mlijeka i mesa bavi se veliki broj domaćinstava, kao i plasteničkom proizvodnjom, a sve su veći zasadi novih voćnjaka. Prerada mlijeka u razne vrste sira izuzetnog kvaliteta je relativno malog obima zbog nedostatka sredstava za investicije porodične firme ZLATNA KAP.

U prometu nafte i naftnih derivata, području koje iziskuje krajnje napore i vještine, izrasla je jedna od najvećih kompanija po svom prometu u BiH, HIFA-GROUP sa četiri porodične firme. Ova

kompanija daje i veliki doprinos lokalnoj zajednici kroz donatorsko učešće u uređenju grada, a tu su još i MHBA, AS, MADI i druge firme.

Lokalna vlast je odmah po uspostavi mira u BiH prepoznala komunikacijsku lokalnu prednost naselja Jelah. Snažno smo poduprli obnovu energetskih potreba i razvili dvije privredne zone u ovom naselju. Omogućili smo prodaju atraktivnih lokacija i za razvoj trgovačkog biznisa. Jelah je postao stjecište poslovnih aktivnosti. Neki su u tome vidjeli priliku za formiranje nove općine Jelah, što bi donijelo novu administraciju, ali ne i nove privredne zone. Stoga smo mi opredijeljeni na život, a ne na birokraciju. Upravo radimo na novoj privrednoj zoni u blizini Jelah — Glinište, u partnerstvu sa firmom USORA, Jelah. Biće to odlična prilika za sve koji žele investirati u novi biznis ili relokaciju postojećeg.

Na kraju, treba istaći da je Općina Tešanj ove godine dodijelila stipendije svima koji su se javili na općinski konkurs — 234 direktne stipendije. Ako se tome dodaju stipendije koje dodjeljuje Ze-Do kanton, lokalne firme i druge institucije, danas Tešanj stipendira više od 500 studenata. I ne samo to. Za postdiplomski podršku je dodijeljeno 16 stipendija. A broj hafiza — osoba koje poznaju Qur'an napamet je trenutno jedanaest, među kojima su tri žene. Sve skupa, to je samo početak priče o Tešnju. A početi priču o ljudima koji ovdje žive je nešto drugo, nešto što traži brojna susretanja.

Amela KEČO

Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika u BiH za period od 2010. do 2012.

Fiskalno vijeće u BiH usvojilo je dokument "Globalni okvir fiskalnog bilansa i politika u BiH za period od 2010. do 2012. godine". Izrađen je u skladu sa Zakonom o Fiskalnom vijeću u BiH, s ciljem ispunjavanja obaveza preuzetih radi sklapanja stand-by aranžmana sa MMF-om. Sadrži elemente koji su nosiocima fiskalne politike u BiH neophodni za izradu njihovih dokumenata okvirnog budžeta (DOB) za period od 2010. do 2012. godine, posebno za pripremu godišnjeg budžeta za 2010. godinu. Savjetodavna grupa Fiskalnog vijeća zadužena je da pripremi Sporazum o usvajanju "globalnog okvira fiskalnog bilansa i politika" i dostavi ga na potpis predsjedavajućem Vijeća ministara BiH i premijerima RS i FBiH. Ministarstvo finansija i trezora BiH i entitetska ministarstva finansija zaduženi su da, u skladu sa zaključenim Sporazumom, pripreme svoje dokumente okvirnog budžeta, vodeći računa o budžetskom kalendaru, kako bi ih usvojili Vijeće ministara BiH i vlade RS i FBiH. Do kraja septembra ove godine Fiskalno vijeće će usvojiti revidirane makroekonomske parametre, koji će predstavljati osnovu za izradu budžeta BiH i entiteta za 2010. godinu.

Prijedlog zakona o općoj sigurnosti proizvoda i usklađivanjem sa legislativom EU

Vijeće ministara utvrdilo je Prijedlog zakona o općoj sigurnosti proizvoda, kojim se propisuje obaveza proizvođača da na tržište stavlja samo sigurne proizvode.

Razlozi za donošenje zakona o općoj sigurnosti proizvoda sadržani su u potrebi adekvatnog i jedinstvenog uređenja uslova za promet proizvoda na tržištu BiH, s ciljem osiguranja visokog nivoa zaštite građana i osiguranja slobodnog protoka potrošačkih proizvoda na unutrašnjem tržištu, kao i njegovog usklađivanja s propisima EU.

Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru nad tržištem

Vijeće ministara BiH utvrdilo je Prijedlog zakona o nadzoru nad tržištem, kojim će na adekvatan i jedinstven način biti uređena kontrola sigurnosti proizvoda na tržištu.

Osnovni razlog za izmjenu Zakona o nadzoru nad tržištem je usklađivanje sa prethodnim Zakonom o općoj sigurnosti proizvoda i usklađivanje sa legislativom Evropske unije.

Zakon o duhanu

Vijeće ministara BiH utvrdilo je Prijedlog zakona o duhanu BiH, kojim će biti uspostavljeni jedinstveni kriteriji za proizvodnju duhana.

Prijedlogom zakona uređuju se proizvodnja, otkup, obrada, prerada i promet sirovog duhana u

listu, te proizvodnja i promet duhanskih proizvoda. Donošenjem zakona o duhanu unaprijedit će se povezanost primarnih proizvođača duhana i duhanske industrije u BiH.

Prijedlogom zakona omogućava se uspostavljanje jedinstvenog ekonomskog prostora i bolja zaštita domaće proizvodnje, te usvajaju međunarodni standardi i norme u ovoj oblasti.

Prema Prijedlogu zakona, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, u saradnji sa nadležnim entitetskim ministarstvima i Brčko Distriktom BiH, vodit će više registara u ovoj oblasti. Tako će biti uspostavljeni registri proizvođača sirovog duhana, organizatora proizvodnje i obrađivača duhana u BiH, proizvođača duhanskih proizvoda, izvoznika i uvoznika duhanskih proizvoda, veleprodaje, te marki duhanskih proizvoda koje su u prometu u BiH.

Slobodne zone

Vijeće ministara BiH utvrdilo je Prijedlog zakona o slobodnim zonama u BiH.

Osnovni razlog za donošenje ovog zakona je potreba da se uskladi postojeći Zakon o slobodnim zonama u BiH s važećim Zakonom o carinskoj politici BiH, odnosno s evropskim standardima u ovoj oblasti.

Donošenjem novog zakona bit će ispunjen još jedan prioritet iz evropskog partnerstva u vezi sa usklađivanjem pravnog okvira za slobodne zone u BiH sa standardima Evropske unije. Stupanjem na snagu ovog zakona prestat će važiti aktuelni Zakon o slobodnim zonama u BiH.

Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osiguranju depozita

Zastupnički dom Parlamenta BiH u drugom čitanju usvojio je Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osiguranju depozita u bankama BiH. Izmjenama i dopunama ovog zakona bankama s više od deset posto državnog kapitala bit će omogućeno da učestvuju u programu osiguranja depozita, čime se izjednačavaju s privatnim bankama u ovom segmentu poslovanja na bh. tržištu.

Na ovaj način žele se stvoriti jednaki uslovi za poslovanje svih banaka u BiH, uz maksimalno poštivanje principa ravnopravnosti u skladu s odgovarajućim evropskim direktivama u ovoj oblasti.

Izmjene i dopune Zakona o eksproprijaciji

Nakon što je Vlada FBiH utvrdila izmjene i dopune Zakona o eksproprijaciji, one bi se mogle naći na narednim sjednicama oba doma Parlamenta.

Ove izmjene ubrzo će proces rješavanja imovinsko-pravnih odnosa u Federaciji BiH. Osnovna izmjena je da će se u posjed moći ući odmah po izdavanju prvostepenog rješenja o

eksprijaciji. Kada vještaci utvrde visinu naknade, vlasniku nekretnine novac se stavlja na raspolaganje i izdaje se rješenje o ulasku u posjed. Ako se vlasnik s tim ne složi, ima mogućnost da se žali sudu. U slučaju da sud odluči da treba platiti više, investitor je dužan to ispoštovati.

Cijena pšenice

Vlada FBiH donijela je odluku o garantovanoj cijeni pšenice roda 2009. godine koja iznosi 0,40 KM/kg. Zadužena je Federalna direkcija robnih rezervi da utvrdi razliku između prosječne tržišne cijene pšenice standardnog kvaliteta roda 2009. godine i propisane garantovane cijene, te obezbijedi sredstva kojima će se pokriti ova razlika i osigura privremeno skladištenje viškova pšenice.

Odluka o emisiji obveznica Federacije BiH

Vlada FBiH donijela je Odluku o emisiji obveznica Federacije BiH po osnovu ratnih tražbina fizičkih i pravnih lica radi izmirenja dijela unutarnjeg duga. Nominalna vrijednost emisije, koja će se realizirati u više tranši, iznositi će 500 miliona KM. Prva tranša u iznosu od 190.665.637 KM predstavlja do sada verifikovana potraživanja i bit će podijeljena u pet serija prema datumima dospjeća glavnice.

Obveznice se izdaju sa rokom dospjeća od 14 godina, odnosno do 30. juna 2023. godine sa kamatnom stopom od 2,5 posto. Grace period je devet godina, s tim da u tom vremenu vlasnik obveznice ima pravo na kamatu obračunatu na ukupan iznos glavnice. Usvojena Odluka predviđa uvrštavanje obveznica na službeno berzansko tržište SASE, a trgovanje ovim obveznicama doprinijet će oživljavanju ovog tržišta, kao berzanskih posrednika.

Uredbe iz oblasti prostornog uređenja

Vlada FBiH je donijela dvije uredbe iz resora prostornog uređenja. Prva se odnosi na uređenje gradilišta, obaveznu dokumentaciju na gradilištu i sudionike u građenju građevina i zahvata za koje odobrenje za građenje izdaje Federalno ministarstvo prostornog uređenja. Njome se utvrđuje šta je to gradilište, kao i uvjeti koje mora zadovoljiti. Utvrđuje se i propisana dokumentacija na gradilištu, definišu sudionici u građenju, kao i uslovi za obavljanje registrirane djelatnosti projektovanja. Određuje i ko može biti nadzorni organ i izvođač građevinskih radova, kao i obavezu stručnih lica zaposlenih u građenju da moraju imati stručni ispit iz oblasti za koju je registrovan učesnik u građenju.

Druga uredba se odnosi na prostorne standarde, urbanističko-tehničke uvjete i normative za prilagođavanje prostora hendikepiranim osobama. Zakonom o prostornom uređenju i korištenju zemljišta na nivou FBiH utvrđena je obaveza da se u roku od šest mjeseci od njegovog donošenja

doneše uredba koja će propisati standarde i uvjete koji će olakšati život licima sa umanjnim tjelesnim mogućnostima. Odredbe Uredbe su u duhu Evropske konvencije o ljudskim pravima, a uvažene su i primjedbe i sugestije udruženja invalidnih lica.

Uredbom se, stoga, propisuju obavezni uvjeti pristupačnosti za svladavanje visinskih prepreka, za osiguranje samostalnog života u svim prostorijama za stanovanje, za rad, kafanama, restoranima, uvjeti pristupačnosti u javnom prijevozu, pješačkim prelazima, semaforima i javnim površinama. Propisani su uvjeti koji se moraju poštivati kod projektovanja građevina, kao i sadržaj idejnog, glavnog i izvedbenog projekta u svrhu zadovoljavanja potreba invalidnih osoba.

Izmjena i dopuna Uredbe o kvalitetu svježeg sirovog mlijeka i načinu utvrđivanja njegove cijene

Vlada je donijela Uredbu o izmjeni i dopuni Uredbe o kvalitetu svježeg sirovog mlijeka i načinu utvrđivanja njegove cijene. Izmjenama se u obračunu za cijenu mlijeka procenat bjelančevina u mlijeku povećava sa 2,8 na tri odsto. Ovo će se primjenjivati od 1. listopada / oktobra ove godine.

Mjere za sprječavanje širenja ambrozije

Vlada FBiH donijela je Odluku o mjerama za sprječavanje širenja i uništavanje korovske biljne vrste — *Ambrosia artemisiifolia* kojom se utvrđuju lica dužna da provode mjere i određuje nadzor nad provođenjem.

Prema usvojenoj odluci, sprječavanje širenja i uništavanje ambrozije provode vlasnici i korisnici poljoprivrednog, šumskog i građevinskog zemljišta, subjekti koji upravljaju vodotokovima i kanalima i površinama uz vodotoke i kanale, subjekti koji održavaju javne puteve, ceste i željezničke pruge, koji upravljaju nacionalnim parkovima, parkovima, grobljima i drugim zelenim površinama, te vlasnici i korisnici napuštenih zemljišnih površina pored puteva, staza, degradiranih pašnjaka, zapuštenih parkova i iskrčenih mjesta u šumama.

Dužni su da u toku vegetacijske sezone, u više navrata, u periodu od aprila do kraja juna prije fenološke faze cvjetanja, pa sve do oktobra, vrše suzbijanje i uništavanje ambrozije agrotehničkim, mehaničkim i hemijskim mjerama.

Za vršenje nadzora nad provođenjem ove odluke zaduženi su nadležni inspektorati Federalne uprave za inspeksijske poslove i kantonalnih uprava (poljoprivrednih, šumarskih, urbanističko-ekoloških, vodoprivrednih i saobraćajnih).

Pripremila: Mira IDRIZOVIĆ

Edukacija

Kurs za internacionalne inženjere i tehnologe za zavarivanje

Institut za zavarivanje d.o.o. Tuzla, u saradnji sa Društvom za zavarivanje BiH, Društvom za unapređenje zavarivanja Srbije i Zavodom za zavarivanje Beograd, organizuje stručno osposobljavanje za internacionalne inženjere i tehnologe za zavarivanje

Prema programu Internacionalnog instituta za zavarivanje (IIW) za internacionalne inženjere i tehnologe za zavarivanje („International welding engineer“ i „International welding technologist“, obuka počinje 28. oktobra 2009. godine (srijeda). Održavat će se srijedom, četvrtkom, petkom i subotom na „Institutu za zavarivanje“ d.o.o. Tuzla (Upravna zgrada Rudnika soli „Tuzla“). Kurs se završava krajem februara.

Osposobljavanju mogu pristupiti diplomirani inženjeri, inženjeri i tehničari mašinstva, brodogradnje, metalurgije, građevinarstva i elektrotehnike. Obuka traje minimalno 446 sati za inženjere i 350 sati za tehničare.

Nakon položenih ispita (četiri pismena, četiri usmena i završni ispit) polaznici dobijaju internacionalno svjedočanstvo (internationalni inženjer

za zavarivanje ili internacionalni tehnolog za zavarivanje).

Svjedočanstvo je na engleskom jeziku i vrijedi u cijelom svijetu.

Cijena kursa sa PDV-om za inženjere je 7.800 KM, a za tehničare 6.900 KM. Plaćanje se može izvršiti u dva dijela, 60 odsto prije početka kursa, 40 odsto nakon odslušanih 140 sati nastave.

Za bliže informacije kontaktirati: dr. sci. Sead Avdić dipl. ing. 035 34 00 80 ili 061 30 11 45.

Napomena:

Sva preduzeća, pogoni, radionice i gradilišta za zadovoljavanje osnovnog uslova za dobijanje uvjerenja prema EN 3834 (EN 729) i EN 14731 (EN 719) moraju imati, prema vrsti i obimu proizvodnje, adekvatne zavarivačke kadrove. Najčešće su to internacionalni inženjeri i tehnolozi zavarivanja. Kod većih pogona i gradilišta neminovni su i praktičari i specijalisti zavarivanja. Osposobljenim kadrovima za zavarivanje ne samo da se stiče uslov za zadovoljenje certificiranja prema EN normama, već se stiču bolji uslovi i poboljšanje kvaliteta u zavarivanju i konkurencije na sve oštrijem i zahtjevnijem evropskom i svjetskom tržištu.

N. Š. M.

Energija prirode

Međunarodni sajam energetike "ENERGETIKA 2009" i sajam zaštite životne sredine "ECOFAIR 2009"

U okviru dogovorenih aktivnosti nosilaca zajedničkih poslova po projektima komora u BiH, P/GKFBiH priprema nastup bh. privrede iz oblasti energetike i zaštite okoliša na predstojećem Međunarodnom sajmu u Beogradu, od 14. do 16. oktobra 2009. godine.

Ovi sajmovi su prilika da se prezentiraju energetske i ekološki sektori u BiH, projektni birovi, inženjering kompanije i proizvođači energetske opreme. U ovom regionu do 2020. godine u revitalizaciju postojećih i izgradnju novih energetske kapaciteta planira se uložiti oko 16 milijardi eura. Privrednici iz BiH vide u tome svoju šansu kao aktivni sudionici u realizaciji ovih poslova.

Planirana je prezentacija naših mogućnosti, kroz aktivno učešće Komore i njenih članica. Ovi sajmovi mogu doprinijeti boljoj prezentaciji naše privrede u cjelini.

Dosadašnji nastupi bh. kompanija rezultirali su ugovaranjem poslova sa partnerima iz Srbije. Stoga će ovogodišnji nastup pružiti više mogućnosti za prezentaciju i dogovaranje.

Ako imate interesa i želite da učestvujete na ovom sajmu, ljubazno Vas molimo da kontaktirate Šemsu Alimanović, 033 22 07 60 ili 66 33 70, lok.468,

e-mail: s.alimanovic@kfbih.com

14 - 16. oktobar 2009.

ENERGETIKA

6. Međunarodni sajam električne energije, uglja,
gasa i nafte, obnovljivih izvora energije
6th International Fair of Electric Power, Coal, Gas & Oil,
Renewable Energy Sources and Energy Efficiency

 BEOGRADSKI SAJAM

Mjesečna inflacija u junu 0,1 odsto

Cijene proizvoda i usluga koji se koriste za ličnu potrošnju u BiH, mjerene indeksom potrošačkih cijena, u junu, u odnosu na maj, u prosjeku su više za 0,1 odsto. U odnosu na maj, prosječan rast cijena zabilježen je u odjeljku prijevoza za 3,1 odsto, te zdravstva i ostalih dobara i usluga za 0,1 odsto.

Prosječan rast cijena u odjeljku prijevoza prvenstveno je uzrokovan rastom cijena opreme za osobna vozila za 4,4 odsto, te goriva i maziva za 6,8 odsto.

Prosječan pad cijena u junu, u odnosu na maj, zabilježen je u odjeljcima hrana i bezalkoholna pića za 0,7 odsto i to, hrane za 0,8 odsto i bezalkoholnih pića za 0,2 odsto.

Prosječan pad cijena u istom period zabilježen je i u odjeljcima odjeće i obuće, namještaja, kućanskih uređaja i redovnog održavanja kuće, komunikacija, te rekreacije i kulture za 0,1 odsto.

Bruto domaći proizvod po proizvodnom pristupu

Služba nacionalnih računa Agencije za statistiku BiH, u saradnji sa entitetskim statističkim i Brčko Distrikta BiH zavodom, izvršila je obračun bruto domaćeg proizvoda (BDP) po proizvodnom pristupu.

Za 2008. godinu u tekućim cijenama po proizvodnom pristupu BDP je iznosio 24.716 miliona KM. Nominalni porast u odnosu na 2007. godinu je 13,59 odsto, dok je realni rast 5,42 odsto. Po stanovniku BDP je iznosio 6.435 KM, odnosno 4.814 USD.

Posmatrano po djelatnostima, najveći porast bilježe snabdijevanje strujom (34,31 odsto), zdravstvena i socijalna zaštita (30,83 odsto), građevinarstvo (26,92 odsto), obrazovanje (23,02 odsto), trgovina (22,55 odsto), rudarstvo (19,07 odsto) i javna uprava (16,68 odsto).

Najveći doprinos rastu BDP-a imale su trgovina (15,6 odsto), prerađivačka industrija (13,06 odsto), javna uprava (deset odsto), poslovanje nekretninama (9,50 odsto) i poljoprivreda (8,40 odsto).

Robni promet sa inostranstvom

Prema podacima Agencije za statistiku BiH, Bosna i Hercegovina je u junu ostvarila ukupan robni promet sa inostranstvom u vrijednosti milijardu i 521,2 miliona KM, od čega se na izvoz odnosi 455,8 miliona KM ili 30 posto, a na uvoz milijardu i 65,4 miliona KM. U okviru ukupno ostvarenog vanjskotrgovinskog prometa BiH u tom mjesecu, pokrivenost uvoza izvozom iznosila 42,8 posto.

U prvih šest mjeseci ove godine, ostvaren je izvoz u vrijednosti dvije milijarde i 550,8 miliona

KM, što je za 23,8 posto manje u odnosu na isti period prethodne godine.

Istovremeno, ostvareni uvoz iznosio je pet milijardi i 957,1 miliona KM, što je za 25,3 posto manje u odnosu na isti period lani. U ovom periodu pokrivenost uvoza izvozom također je iznosila 42,8 posto.

U prvih šest mjeseci ove godine, BiH je u robnom prometu sa inostranstvom ostvarila ukupan trgovinski deficit u vrijednosti tri milijarde i 406,3 miliona KM, što je za 26,4 posto manje nego u istom periodu lani. Najveći deficit ostvaren je u odsjeku nafte i naftnih derivata u vrijednosti 580,4 miliona KM (što je za 30,9 posto manje nego u istom periodu prošle godine) i u odsjeku cestovna vozila u vrijednosti od 339,6 miliona KM (što je za 36,5 posto manje nego u istom period lani). Najveći suficit u ovom periodu ostvaren je u odsjeku električne energije u vrijednosti 222,3 miliona KM (što je za 184,1 posto više nego u istom periodu prethodne godine). U junu, najviše se izvozilo u Hrvatsku, u vrijednosti od 69,2 miliona KM, što je 15,2 odsto ukupno ostvarenog izvoza. Od susjednih zemalja, značajan izvoz ostvaren je i u Srbiju - vrijedan 55,8 miliona KM, odnosno 12,2 odsto ukupnog izvoza.

Posmatrano prema regionalnim grupacijama, najviše se izvozilo u EU i to u vrijednosti od 264,8 miliona KM ili 58,1 odsto ostvarenog izvoza. U okviru zemalja EU, najviše se izvozilo u Italiju i to 65,1 milion KM, odnosno 14,3 odsto ukupno ostvarenog izvoza.

Tokom prvih šest mjeseci ove godine najviše se izvozilo u Hrvatsku, 463, 3 miliona KM, što je 18,2 odsto ukupno ostvarenog izvoza. Značajan izvoz u istom periodu zabilježen je i u Srbiju, 319,3 miliona KM, što je 12,5 odsto ukupno ostvarenog izvoza u tom periodu.

Posmatrano prema regionalnim grupacijama, u prvih šest mjeseci najviše se izvozilo u EU i to 1.406,8 miliona KM, odnosno 55,2 odsto ukupno ostvarenog izvoza. U okviru izvoza u EU, najviše se izvozilo u Njemačku, 376,2 miliona KM, što je 14,7 osto ukupno ostvarenog izvoza.

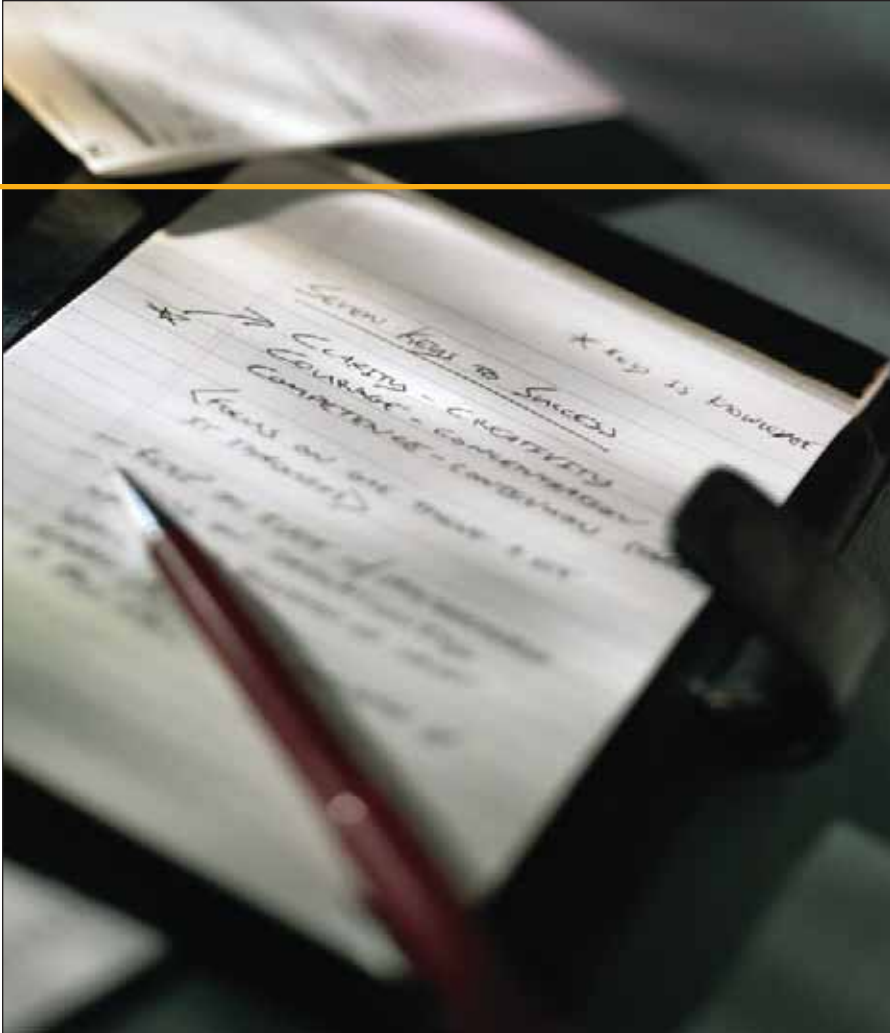
U junu se najviše uvozilo iz Hrvatske i to 164,6 miliona KM, odnosno 15,5 odsto ukupno ostvarenog uvoza. Značajan uvoz ostvaren je i iz Srbije - vrijedan 122,9 miliona KM, što je 11,5 odsto ukupnog izvoza. Posmtrano prema regionalnim grupacijama najviše se uvozilo iz EU, 526,4 miliona KM, što je 49,4 odsto ukupno ostvarenog uvoza. U okviru zemalja EU, najviše se uvozilo iz Njemačke i to 122,7 miliona KM ili 11,5 odsto ukupno ostvarenog uvoza.

Indeksi potrošačkih cijena

Ukupan indeks potrošačkih cijena u junu nije se mijenjao u odnosu na prethodni mjesec. Posmatrano po odjeljcima COICOP klasifikacije (Classification of Individual Consumption by Purpose), rast cijena registrovan je u odjeljku prevoz za 2,6 odsto, stanovanje, voda električna energija, plin i drugi energenti, te ostala dobra i usluge za 0,1 odsto. U odjeljku hrana i bezalkoholna pića cijene su niže za 0,8 odsto, odjeća i obuća za 0,2 odsto, namještaj, kućanski uređaji i redovno održavanje kuće, zdravstvo, komunikacije i rekreacija i kultura za 0,1 odsto. U odjeljcima alkoholna pića i duhan, obrazovanje i restorani i hoteli cijene se nisu mijenjale. Ukupan indeks potrošačkih cijena u junu viši je za 15,2 odsto u odnosu na prosjek 2005. godine, dok je u odnosu na decembar 2008. niži za 1,2 odsto. U odnosu na isti mjesec prethodne godine, indeks potrošačkih cijena niži je za 1,5 odsto. Za šest mjeseci ove u odnosu na isti period prethodne godine ukupan indeks potrošačkih cijena viši je za 0,7 odsto, podaci su Federalnog zavoda za statistiku.

Indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda

Ukupan indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda u junu viši je za 0,2 odsto u odnosu na prethodni mjesec, podaci su Federalnog zavoda za statistiku. Posmatrano prema glavnim industrijskim grupacijama, indeks cijena energije viši je za 0,5 odsto, intermedijarnih proizvoda osim energije i kapitalnih proizvoda za 0,2 odsto, te netrajnih proizvoda za široku potrošnju za 0,1 odsto. Pad indeksa cijena registrovan je kod trajnih proizvoda za široku potrošnju za 0,1 odsto. U grupaciji neraspoređeno indeks cijena se nije mijenjao u pomenutom mjesecu. Indeks cijena viši je u području rudarstva za 1,2 odsto, te prerađivačke industrije za 0,2 odsto. U području snabdijevanja električnom energijom, gasom i vodom indeks cijena se nije mijenjao. Posmatrano po odjeljcima, rast indeksa cijena je registrovan kod proizvodnje koksa, naftnih derivata i nuklearnog goriva za 2,3 odsto, vađenja uglja i treseta za 1,5 odsto, proizvodnje proizvoda od gume i plastike za 1,1 odsto, proizvodnje hrane i pića, proizvodnje metala i proizvodnje mašina i uređaja za 0,3 odsto. Pad indeksa cijena registrovan je u proizvodnji celuloze, papira i proizvoda od papira za 0,7 odsto, prerade drveta i proizvodnje proizvoda od drveta osim namještaja, hemikalija i hemijskih proizvoda, ostalih

nemetalnih mineralnih proizvoda i proizvodnje namještaja za 0,1 odsto. U ostalim odjeljcima indeksi cijena se nisu mijenjali.

Ukupan indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda u junu niži je za 3,6 odsto u odnosu na prosječan indeks lani. U odnosu na decembar 2008. godine niži je za pet odsto, dok je u odnosu na isti mjesec prethodne godine niži za četiri odsto. Za šest mjeseci ove u odnosu na isti period prethodne godine indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda niži je za 0,3 odsto.

U proljetnoj i jesenjoj sjetvi zasijano manje površina

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, tokom prošle i ove godine u Federaciji BiH ukupno je zasijano 189.234 ha, što je manje za 4,4 odsto u odnosu na sjetvu u 2007/08. godini. Posmatrano po grupama usjeva, zabilježen je pad zasijanih površina žita za 3,7 odsto, industrijskog bilja za 20,7 odsto, povrtnog bilja za 5,1 odsto i stočnog krmnog bilja za 4,4 odsto, u odnosu na prošlu godinu. Gladano po zasijanim površinama važnijim usjevima, zabilježen je pad zasijanih površina pšenice za 3,4 odsto, kukuruza - zrno za 3,3 odsto, duhana za 25,9 odsto i krompira za 9,5 odsto u odnosu na sjetvu u 2007/08. godini. Porast je zabilježen kod graha - zrno 5,9 odsto i kukuruza - zelena masa za 0,6 odsto u odnosu na prošlu godinu.

Prometna politika nije u skladu sa ekološkim zahtjevima

Što automobil znači za okoliš i klimu? Evropska ekološka udruženja upozoravaju da je automobilski lobi uspio progurati svoje interese kada je riječ o ekološkim i prometnim konceptima 21. stoljeća

Članovi ekološke organizacije "Friends of the Earth — Prijatelji zemlje", u Bruxellesu, gdje se nalazi sjedište ove organizacije, razmatraju mogućnosti uvezivanja sa znanstvenicima i aktivistima iz cijele Evrope. Oni lobiraju, pripremaju susrete sa zastupnicima EU-a i članove organizacije koji se nalaze u drugim zemljama informiraju o aktualnom stanju.

Njihov najveći neprijatelj su automobili i to prije svega velike limuzine, čiji proizvođači usprkos povlasticama padaju u sve dublju krizu.

- Automobilska industrija je uspjela spriječiti uvođenje normi za ograničenje emisije ugljičnog dioksida, dobila je sve što je htjela i sada se nalazi u krizi. Upravo te norme su joj mogle donijeti neophodnu inovativnu podršku, dati poticaj za nova ulaganja čime bi se nadvladala kriza — kazao je Jeroen Verhoeven, iz udruženja Friends of Earth. Verhoevena kao i njegove kolege iz ekoloških organizacija najviše ljuti spretno lobiranje kojim automobilska industrija uspješno sprječava odluke kao što je ograničenje emisije ugljičnog dioksida.

Ekolozi nepoželjni

Jos Dings, iz organizacije "Transport and Environment - Transport i životna sredina", kaže da je to lobiranje osobito uspješno u sjedištu EU-a.

Prema njegovim riječima, Komisija je osno-

vala vijeće stručnjaka pod imenom „Automobili 21“, u kojem su trebali biti predstavnici industrije i civilnog društva i razgovarati o automobilu budućnosti. Sastav vijeća nije bio uravnotežen. Jedina navodno nevladina ekološka organizacija bila je konzultantska firma koja ni na koji način nije predstavljala civilno društvo. Prema tome, predstavnici industrije su u takvim tijelima dobrodošli, ali ekolozi ne. Različiti nacionalni interesi su glavni razlog što u Evropskoj uniji još nije usvojena prometna politika u skladu s ekološkim zahtjevima.

- Da takve politike nema na nivou Unije ukazuje činjenica da se tako malo novca izdvaja za subvencioniranje javnog prometa. Članice bi mogle tražiti novac iz fondova, ali one to ne čine - naglasio je Dings.

Novca ima - za nove autoceste

Samo desetina sredstava za promet izdvaja se za javna prijevozna sredstva. Najveći dio novca, oko 55 posto, odlazi za nove autoceste. Rezultat toga je da je od 1995. do 2004. godine emisija ugljičnog dioksida povećana samo u novim članicama za 40 posto.

Ekološke organizacije zahtijevaju da troškove zaštite okoliša i zdravlja preuzmu svi koji imaju veze s prometom, da članice konačno usklade željezničke mreže, da se jedinstveno regulira zračni promet, te uvede posebna taksa na kerozin. Zasad ti zahtjevi nemaju velikih šansi - njima se odlučno suprotstavljaju jaki lobiji zainteresiranih industrijskih grana.

Mira IDRIZOVIĆ
m.idrizovic@kfbih.com

Prodaja automobila u Evropi pala za 27 posto

U zemljama članicama Evropske unije u januaru ove godine bilo je 958.000 novoregistriranih vozila, što je pad od čak 27 posto u odnosu na prošlu godinu, javlja slovenski list Finance.

Najmanji pad prodaje vozila zabilježile su dalekoistočne kompanije Hyundai (16,3 posto) i Mazda (16,7 posto), a prati ih Volkswagen (20,1 posto). Njemački proizvođač automobila i dalje dobro kotira među evropskim potrošačima, što je vidljivo iz podatka da Volkswagen u EU ima 20,8 posto udjela među novim

automobilima, što je osjetno više od Hyundaija i Mazde.

Najveći pad prodaje u Evropi ima Chrysler, sa 53,2 posto, što izvrsno odražava stanje u američkoj automobilskoj industriji, koju je gospodarska kriza dovela do izdisaja. Neznatno bolje stanje je sa Renaultom, koji u Evropi bilježi pad prodaje od 33,9 posto.

Situacija u Hrvatskoj za automobilsku industriju još je gora; prodaja je pala za čak 42 posto, što je razlog brojnim sniženjima i akcijskim prodajama koje bi trebale trajati "sve do isteka zaliha".

Da li

Crno zlato nestaje?

Eko alternativa za naftu ili kataklizma čovječanstva

- nastavak iz prošlog broja -

U nastojanju da se pronađe odgovarajuća alternativa za naftu, „kraljicu“ energenata i spremno dočeka, prema crnim prognozama, sve bliži trenutak nestanka nafte, naučnici su pronašli biogoriva, prvi ozbiljan izazov fosilnim gorivima poslije više od vijeka. Međutim, kako postoje dileme oko toga da li je nafta blagoslov ili prokletstvo, i oko biogoriva nema jednodušnosti — „ekološka alternativa za naftu“ ili „pogubna opasnost za siromašne“.

Upotreba tekućih biogoriva u transportu i za proizvodnju električne energije podrazumijeva korištenje biodizela i bioetanola. Biodizel je neotrovno i biorazgradivo gorivo koje se dobiva od otpadnog jestivog ulja, uljane repice, soje, suncokreta ili masnoća životinjskog porijekla. Po kvaliteti ide ukorak sa lakim uljem, dobivenim pri preradi sirove nafte, pa služi kao pogonsko gorivo za rad dizelskih motora.

Bioetanol se uglavnom dobiva fermentacijom biomase na bazi šećera, odnosno od šećerne trske, šećerne repe ili žitarica. Koristi se kao dodatak gorivu za rad benzinskih motora, s malim udjelom u smjesi (do 10%).

Zahvaljujući porastu cijena nafte, osviještenom shvatanju klimatskih promjena i zabrinutošću za bezbjednost snabdijevanja sirovom naftom, biogorivu predstoji, kažu stručnjaci, svijetla budućnost. No, čini se da je dosadašnja praksa pokazala da njegova upotreba ima, bez obzira na brojne prednosti ovog organskog energenta, i velikih nedostataka, nekih gotovo pogubnih za današnjicu.

Statistički podaci pokazuju da je ponuda i potražnja žitarica na svjetskom tržištu narušena zbog ekspanzije ulaganja hrane u biogorivo, što je uveliko povećalo cijene hrane. Ukoliko se ovakav trend nastavi, sigurno je da su posljedice za stanovništvo nesagledive. Činjenica je da proizvodnja biogoriva zapravo znači direktno pretvaranje hrane u naftu, pa bi dodatna potražnja za nekim vrstama hrane mogla dići njenu cijenu, što su već kao izravnu posljedicu osjetile najsiromašnije države.

To je jedan od problema koji se već nazire, a ako se ne riješi ozbiljno će ugroziti nerazvijene zemlje,

ali i one koje to nisu, jer utrka energetskega sektora sa prehrambenom industrijom za iste sirovine tek se zahuktava. Procjene stručnjaka pokazuju da proizvodnja biogoriva, uz iskorištenost svih raspoloživih resursa, ne bi moglo zadovoljiti ni približne stvarne potrebe koje danas zadovoljava nafta.

Tako su npr. SAD čak trećinu svojih obradivih površina pretvorile u usjeve namijenjene biodizelu, a 30 miliona tona američkog kukuruza će se ove godine iskoristiti za etanol umjesto u prehrani. To ujedno čini i polovinu smanjenja svjetskih zaliha žitarica, što znači da će se svaka promjena u njihovoj žetvi odraziti na svjetsko tržište. A da bi se gorivom napunio jedan 100-litarski rezervoar vozila potrebna je četvrtina tone žitarica, koja je dovoljna da godinu dana hrani jednu osobu.

Dakle, i dalje bez odgovarajuće alternative za naftu i glad.

Može se zaključiti kako biogoriva nisu savršenstvo čiju upotrebu treba omogućiti što prije, već treba sagledati i negativne strane koje ono sa sobom donosi. Poredeći biogorivo sa fosilnim gorivima, kojih ima sve manje i čije zalihe se bliže kraju, ona se čine kao rješenje. Da li je zaista tako?

Bez obzira na brojne prednosti biogoriva, one ne smiju biti uzimane zdravo za gotovo. Recimo, treba se posvetiti i drugim aspektima problema, kao što su usavršavanje procesa proizvodnje biogoriva i uklanjanje njegovih štetnih posljedica. No, da li je to moguće?

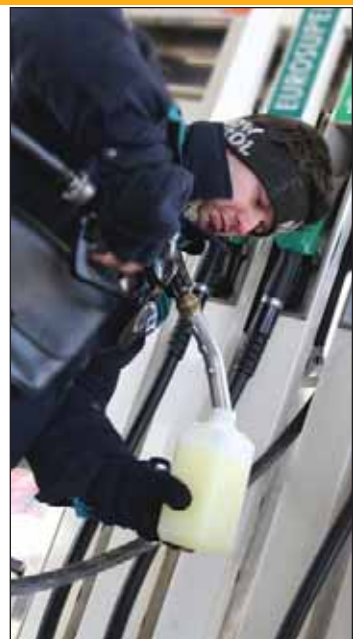
Evidentan nedostatak ove alternative je i taj što je za proizvodnju biogoriva potrebno stvoriti potpuno novu i svakako izuzetnu skupu infrastrukturu.

Zbog svega navedenog, najbolje bi bilo kada bi sve ostalo po starom. Kada bi rezerve nafte bile beskrajne, kada njeno korišćenje ne bi bilo štetno po okolinu, kada bi potrebe za energentima bile u cijelosti zadovoljene.

Nafta je čovječanstvu donijela preporod i bogatstvo, ali i probleme i siromaštvo. Ona je osnova mnogih sirovina i poluproizvoda, porezi od nafte su osnovni budžetski prihodi, nafta je stvorila savremeni globalni poredak...

Definitivno nema idealnijeg energenta od nafte.

- kraj -
Amela KEČO

Svim članicama Udruženja prometnika naftnih derivata FBiH (UPND) upućujemo iskrene čestitke u povodu 10. godišnjice formiranja asocijacije prometnika naftnih derivata.

**Predsjednik P/GKFBiH
Avdo Rapa**